

Univerzita Karlova v Praze

**Filozofická fakulta
Ústav politologie**

**Úloha aktérů a jejich strategií v procesu demokratizace:
Španělsko 1975-1982**

The role of participants and their strategies in the proces of democratizacion:
Spain 1975-1982

Bakalářská práce

Veronika Jandová

Praha, 2013

vedoucí práce: PhDr. Radek Buben

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce PhDr. Radku Bubnovi za jeho odborné rady a stanoviska k tématu, které mi byly cenným přínosem. Rodině, Filipovi a kamarádům děkuji za podporu, obzvláště Verunce za mé neustálé dotazování. Mé velké díky patří i drahým kolegům z práce za důvěru a poskytnutý čas.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Úloha aktérů a jejich strategií v procesu demokratizace: Španělsko 1975-1982 vypracovala samostatně, pouze s použitím uvedených zdrojů.

V Praze dne

.....

Veronika Jandová

Obsah

1	Úvod.....	1
1.1	Cíl práce a použité metody	1
1.2	Struktura práce.....	2
2	Teoretický přístup	4
2.1	Teorie přechodů a přístupy k procesu demokracie	4
2.2	Typologické zařazení tranzic	5
2.3	Teoretický přístup aplikovaný na španělský případ	7
3	Režim generála Franca.....	10
3.1	Teoretické expozé:.....	10
3.2	Stručný historický nástin vývoje režimu a jeho fází.....	12
3.3	Analýza posledních let režimu	15
3.4	Frakce uvnitř režimu.....	19
3.5	Situace v roce 1975.....	20
4	Vývoj opozice	22
4.1	Typologie opozice	23
4.2	Opozice protirežimní - exilová.....	25
4.3	Opozice protirežimní - domácí	26
4.4	Opozice vzešlá původně z režimu	27
5	Po Francovi	29
5.1	Skupiny uvnitř režimu a vývoj opozice	30
5.2	Počátek tranzice a její fáze	31
5.3	Nový král	33
6	Cesta k odstranění starého režimu / demontáž.....	35
6.1	Druhá Ariasova vláda	36
7	Nová esence politického vedení – Adolfo Suárez	40
7.1	Dialog s opozicí	41
7.2	Zákon pro politickou reformu.....	43
7.3	Legalizace Komunistické strany, PCE	44
7.4	Vznik UCD aneb cesta ke svobodným volbám	46

7.5	Svobodné volby a povolební uspořádání.....	48
7.6	Pakty z Moncloy	49
8	Ústava	51
9	Konsolidace španělské demokracie 1979-1982	53
10	Závěr	56
11	Zdroje	59
11.1	Základní prameny	59
11.2	Literatura – knižní zdroje	60
11.3	Články z odborné literatury a časopisů.....	63

Klíčová slova: tranzice, Juan Carlos, Adolfo Suárez, Španělsko, demokracie

Anotace

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit roli jednotlivých aktérů a to, jak jejich činnost ovlivnila politické události mezi lety 1975 až 1982. Aplikace klasických tranzitologických teorií na španělský případ přispěje k vyvození závěrů ohledně toho, zda španělská tranzice naplňuje představu o kontinuálním přechodu skrze pakt. Stěžejní body práce proto budou věnovány pozici krále Juana Carlose a předsedy vlády Adolfa Suáreze. Budou analyzovány jejich politické kroky, které se staly jedním ze zásadních prvků procesu demokratizace režimu a napomohly pokojnému a úspěšnému završení jeho proměny.

Keywords: transition, Juan Carlos, Adolfo Suárez, Spain, democracy

Abstract

This bachelor thesis aims to describe and evaluate the roles of individual actors, in other words how their activities influenced in the political matters between 1975 and 1982. The application of classical transitologic theories to the case of Spain contributes to deduce the conclusion whether Spanish transition completes or not the idea about continual transition through the pact. The crucial points of my work are devoted to the position of King Juan Carlos and the Prime Minister Adolfo Suárez. Further on I analyze their political steps that became one of the fundamental elements of the democratization process of the regime and helped to get such peaceful and successful change done.

1 Úvod

Z hlediska tranzitologie je španělský přechod k demokracii velice přitažlivé a badatelsky velmi oblíbené téma. Ve své bakalářské práci chci především vyzdvihnout jeho konsenzuální charakter, pramenící z velkého umu politického vedení.

Ačkoli se mé téma vzhledem k tzv. modelovému případu může jevit jako téma vyčerpané, pokusím se i přes tyto překážky najít onu výjimečnost právě v pozici dvou navýsost důležitých aktérů. Španělská tranzice vykazuje notnou dávku jedinečnosti, kterou v procesu sehrál král Juan Carlos a předseda vlády Adolfo Suárez. I přes svou specifickou pozici se Juan Carlos stal iniciátorem politických změn a symbolem nové demokratické éry Španělska. Jedna z prvních jeho zásluh na tomto exemplárním procesu bylo jmenování do předsednické funkce dosud neznámého politika Adolfa Suáreze.

Ve své práci bych se ráda vyhnula pouhému výčtu dat a skutečností a naopak bych se ráda zaměřila na analýzu klíčových událostí, včetně nástinu celkové atmosféry přechodu. Po celou dobu budu akcentovat strategická rozhodnutí politických elit, neboť chci hledat příčiny, které vedly jednotlivé aktéry k použití konsenzuálního přístupu. Na španělském příkladu poukážu, jak důležitou roli může sehrát jen několik klíčových osob v rámci politického systému, a jak jejich jednání mohlo snadno a přesto zcela zásadně ovlivnit celkový průběh přechodu.

1.1 Cíl práce a použité metody

Na základě systematického sledování určitých skutečností, zhodnotím a poskytnu o průběhu procesu objektivní informace, přičemž výzkum se bude opírat o kombinaci myšlenkového rozložení zkoumaného jevu na jednotlivé aspekty. To mi nejlépe umožní pochopit a popsat důležité momenty a jejich vzájemné souvislosti. Z hlediska mé práce tomuto nejlépe odpovídá empiricko-analytická metoda. Pro svou práci volím tranzitivní přístup, neboť v zájmu jeho výzkumu jsou různorodé elity a jejich strategie, které určují dynamiku celého procesu.

Vzhledem k vytyčeným cílům se práce časově zaměřuje převážně na období od roku 1975, kdy se stal Juan Carlos králem, až do roku 1982, kdy byla dovršena konsolidace režimu. Mým hlavním záměrem bude odpovědět na otázku, jak činnost jednotlivých aktérů ovlivnila politické události ve zmiňovaném období a celkově se pokusím vyhodnotit jejich vliv na tehdejší politický vývoj.

Hypotéza, která mi nejlépe poslouží k ověření úspěšnosti španělské tranzice, stojí na předpokladu, že; „*Politické kroky krále Juana Carlose a Adolfa Suáreze se staly jedním ze zásadních prvků procesu demokratizace režimu. Tím tak napomohly pokojnému a úspěšnému završení jeho proměny*“.

1.2 Struktura práce

Po úvodní části, nejprve představím teoretický rámec práce, neboť je důležité najít přesně takový, který nejlépe osvětlí problematiku přechodů k demokracii, a ukáže jejich různorodost. Po konfrontaci několika autorů si zvolím teoretická kritéria, ze kterých budu nadále v práci vycházet. V druhé části druhé kapitoly zmíním typologii Donalda Shara a Scotta Mainwaringa, kteří se věnovali podmínkám, za kterých režim zahájí přechod k demokracii. V dalším kroku představím koncept od T. L. Karl a C. Schmittera z počátku devadesátých let, kteří svou pozornost zaměřili výhradně na jednotlivé aktéry a jejich strategie. Poslední část druhé kapitoly má za cíl najít co nejvhodnější teoretické zakotvení, jež nejlépe koresponduje se španělským případem. Představím koncept Alfreda Stepana a Juana Linze, který nejlépe přiblíží onen konsensuální charakter španělského přechodu.

Po teoretickém úvodu zmíním historické souvislosti, tedy španělskou zkušenost s frankistickým režimem, včetně jeho teoretického zakotvení a hlavní charakteristiky. Teorie nedemokratických režimů a typologie opozice v nedemokratickém režimu se bude opírat o analýzu Juan Linze, který své teze přímo formuloval na Španělsku. Třetí kapitola je tak chápána jako teoretický a historický úvod do vytyčené problematiky.

Pátá kapitola se především věnuje osobnosti krále Juana Carlose, neboť cílem této části je představit okolnosti, za nichž se stal králem a následným nositelem všech změn. Stěžejní část práce se v kapitolách šest, sedm a osm věnuje rozboru jednotlivých politických kroků a rozhodnutí nejen panovníka, ale i T. Fernández-Mirandy a Adolfa Suáreze. V této nosné části práce vycházím především z autorů Charlese Powella, Paula Prestona a Josepa M. Colomera.

Závěrečná kapitola se věnuje upevnění španělské tranzice, celkovému zhodnocení, včetně ověření zvolené hypotézy.

2 Teoretický přístup

2.1 Teorie přechodů a přístupy k procesu demokracie

Práce se nevěnuje jen historickému popisu tranzice, předmětem zájmu jsou hlavně jednotliví aktéři a jejich vliv na přechod. I přes tuto skutečnost je nutné ji nějak teoreticky zařadit.

Tranzice obecně vzbudily intelektuální zájem sociologů a politologů po celém světě, badatelé začali utvářet první koncepty a začali stanovovat obecné impulsy a požadavky pro spuštění přechodu. Tranzice je složitá šachovnicová hra, kde proti sobě pokaždé stojí jiná skupina aktérů, přičemž ani jedna z nich nemůže dopředu odhadnout svůj úspěch. Už Machiavelli tvrdil, že každý velký lidský čin, či historická událost je výsledkem spojení dvou důležitých faktorů; fortune-štěstí a virtú – ctnosti, tedy charakteristické rysy jednotlivých aktérů politického boje. Z této teorie, bude vycházet i má práce, která klade důraz na aktéry a jejich strategie jednání v rámci situace nejistoty.

V 60. letech 20. století vyvstala politologická otázka, zdali demokracie vyžaduje výchozí podmínky, bez nichž by nemohla být nastolena. Tímto výzkumem se začal zabývat například Seymour Martin Lipset, který zkoumal tři základní proměnné socio-ekonomické, kulturní a kontextuálně historické podmínky.¹

Přístupy osvětlující zavedení demokracie se různí a nikdy nedošlo k jednotnému přístupu, proto se vytvořila řada konceptů, které jsou vysvětlovány odlišným způsobem. V této souvislosti se začal objevovat i druhý typ přístupů, na jehož základě už nestojí socio-ekonomický determinant, ale právě povaha a role jednotlivých politických elit. Ve své práci se nebudu pokoušet rozebírat ani vyvracet zmíněné modernizační či socio-ekonomické předpoklady, protože když tyto podmínky za určitých okolností selžou, je nutné zaměřit pozornost na úlohu každého z protagonistů. Tranzitivní přístup, který se na rozdíl od výše zmíněných přímo zabývá samotným procesem demokratizace, lépe reflektuje samotnou pozici aktérů. Zaměřuje se přímo na jednotlivá rozhodnutí a kombinace strategií politických elit, což ve své práci budu považovat za nutnou premisu během procesu změny režimu. Demokratický režim se z hlediska tohoto přístupu nejeví jako výsledek historického vývoje, ale jako výsledek vyjednaných kompromisů mezi aktéry.

---

¹ LIPSET, Seymour Martin. *Political Man: The Social Bases of Politics*. 1963

V následujících kapitolách bych ráda přiblížila práci Donalda Shara a Scotta Mainwaringa, kteří vytvořili schéma pádu starého režimu a také určili předpoklady, za jakých režim rozhodne spustit tranzici.

Stěžejní typologie nedemokratických režimů a tranzic, které nahlíží na aktéry, jakožto na hybatele režimu vychází od autorů Alfreda Stepana a Juana Linze, Terry L. Karlové a Phillip C. Schmittera.

2.2 Typologické zařazení tranzic

Existuje velké množství definic a možností typologizace tranzic, však s ohledem na rozsah této práce se pokusím zmínit jen ty, které jsou schopny postihnout povahu španělského případu. První otázkou je, jak tedy dochází k pádu starého režimu a k jeho následnému přechodu k demokracii.

Autoři Donald Share a Scott Mainwaring stanovili tři možné typy přechodů k demokracii, ale ne vždy tyto typy přesně odpovídají realitě, proto je třeba mít na zřeteli, že se jedná o ideální typy. V prvním případě dojde k zhroucení neboli ke kolapsu režimu. Tento typ nastane v případě neschopnosti režimu dále vykonávat svojí moc, režim je příliš slabý a díky své vnitřní krizi nebo vnější intervenci se zhroutí. Tyto režimy nakonec zůstávají zdiskreditované a zbavené veškeré legitimacy, což během tranzice přináší rozsáhlé strukturální změny a naprostý zlom s autoritativními normami. Režim již není schopen udržet kontrolu během procesu demokratizace a zcela ztrácí svou moc.

Druhý typ tranzice se děje skrze sebe-vyloučení. Politické elity nejsou dostatečně silné na to, aby dohlížely nad tranzicí déle než do konání prvních svobodných voleb. Režimy v takovémto případě ztrácí svou moc díky slabé legitimitě a nedostatečné vnitřní soudržnosti. Režim pak musí kvůli své špatné koherenci často odevzdat moc opozici pod tlakem, nedochází však ke kolapsu, ale k vymotání se.

K třetímu typu dojde režim vlastním rozhodnutím, tedy skrze transakci neboli vyjednání. Tento typ koresponduje s vývojem ve Španělsku, kde se elity režimu od počátku podílely na procesu a držely nad průběhem tranzice dohled. Tento typ sjednaného přechodu, skrze pakt politologie preferuje, neboť se opozice domluví s vládou a stanoví se od začátku jasná pravidla. Režim však musí splňovat několik předpokladů, aby mohl vstoupit do

transakce. Režim musí být institucionálně stabilizovaný, nesmí čelit výrazné hrozbě, například od násilné opozice, která by bývalé činitele chtěla pronásledovat, naopak režim musí počítat s kooperativní opozicí, která disponuje inovativní politickou silou. Zároveň by opozice neměla mít pocit, že může vyhrát sama o sobě. Autoři preferují spojení umírněných křídel vlády a opozice.²

Velkým přínosem do výzkumu o přechodech k demokracii je typologie podle T. L. Karl a C. Schmittera z počátku devadesátých let. Svou pozornost zaměřili na jednotlivé aktéry a jejich strategie. Tato typologie je pro tento účel práce stěžejní neboť reflektuje změny režimu a dynamiku vnitřního procesu, které jsou vyvolané aktéry. Oba autoři chápou tranzici jako dobu nejistoty, dobu naplněnou nepředvídatelností a nečekaných výsledků a náhod. Tvrdí, že neexistuje jediná předešlá podmínka pro demokracii, ani žádný svazek možných impulsů pro demokracii, proto se jejich záměr orientuje ke strategické volbě jednotlivých politických aktérů. Jednotliví aktéři a volba jejich strategií vymezují základní prostor, ve kterém se přechody uskutečňují, a pouze kombinace těchto dvou faktorů definuje výsledný typ přechodu.³

Autoři svou typologii vyjadřují čtvercovou tabulkou, přičemž rozlišují na vertikální ose, zda byl přechod v případě aktérů vyvolán elitami nebo masami a horizontální osa popisuje zvolený způsob strategie, tedy mnohostranný kompromis nebo jednostranná síla. Kombinace možných strategií a aktérů pak vytváří čtyři možné výsledné typy přechodů.

		STRATEGIE	
		Kompromis (multilaterální)	Síla (jednostranná)
AKTÉŘI	Elity	PAKT	VNUCENÍ
	Masy	REFORMA	REVOLUCE

TABULKA: Typologie podle T.Karl a C.Schmittera

² SHARE, Donald a Scott MAINWARING. *Transiciones via transaccion: La democratización en Brasil y en España*. 1986, s. 87-100

³ KARL, Terry Lynn a Philippe C .SCHMITTER. *Modos de transición en América latina, Europa del Sur y Europa del Este*. 1991, s. 287-291

- a) elity + kompromis = pakt
- b) masy+ kompromis = reforma
- c) elity + síla = vnučení
- d) masy + síla = revoluce

Na základě zvolené kombinace volby strategie a aktérů lze definovat výslednou pozici přechodu dané země. V našem případě je vhodné Španělsko dle autorů lokalizovat v místech, kde se protíná vliv elit a jako zvolená strategie mnohostranný kompromis. Pakt představuje variantu přechodu, v němž jsou iniciátorem změny elity, které se domluví mezi sebou na odpovídajícím kompromisu, vhodným pro všechny aktéry.⁴

Z výše popsaných teoretických přístupů jako nejvhodnější považuji právě typologii od T. Karl a C. Schmittera a to zejména pro jejich zaměření na jednotlivé aktéry. Vzhledem k tomu, že mým cílem je představit jednotlivé politické kroky a strategie krále Juana Carlose a předsedy vlády Adolfa Suáreze, je nezbytné se na následující empirickou část práce dívat optikou tohoto přístupu.

2.3 Teoretický přístup aplikovaný na španělský případ

Následující kapitola se věnuje teoriím zkoumajícím specifickou španělského přechodu. Vzhledem k tématu, mě zajímá ta typologie, která nejvíce reflektuje povahu a strategii aktérů, hlavně ta, která předpokládá aktivní působení elit během procesu. Není možné považovat politické elity jen za jakési dozorce nad přechodem. Každá tranzice i ta s nejmenším počtem negativních okolností, bezpodmínečně vyžaduje při cestě k úspěchu způsobilé a inovativní politické vedení.

Španělská tranzice je v mnoha ohledech považována za paradigmatický případ v rámci teorií přechodu k demokracii, zejména pro svůj konsensuální charakter. Navíc v rámci Huntingtonovy tzv. třetí vlny, byl španělský případ jedním z prvních případů demokratizace, což mohlo díky jeho klidnému přechodu ovlivnit i řadu dalších zemí. Demokratizační vlna se

---

⁴ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií: Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. 2000, s. 244

koncem sedmdesátých let přesunula z Jižní Evropy do Latinské Ameriky a odtud se demokratické hnutí v osmdesátých letech dále šířilo po světě.⁵

Při snaze lépe definovat povahu přechodu formou dohody, je nezbytné představit koncept J. Linze a A. Stepana, kteří jej definují jako exemplární až paradigmatický příklad sjednaného přechodu (*transición pactada*). Distancovali se od zmíněných strukturálních přístupů, které zastupují M. S. Lipset a Huntington. Analýza J. Linze a A. Stepana se opírá výhradně jen o roli jednotlivých aktérů, zcela opomíjí ekonomické zázemí i politické instituce.

Tranzice „*pactada*“ neboli sjednaná, vznikla kombinací sjednané reformy a sjednaného zlomu, ve své práci tento způsob přechodu terminologicky označují pomocí sousloví *ruptura pactada* – reforma *pactada*. Toto tvrzení dle autorů předpokládá v procesu nejen přítomnost reformistů, ale hlavně opozičních zastánců vyjednaného zlomu. Autoři své tvrzení deklarují úspěchem přechodu, jehož výsledkem bylo pět paktů, které považují za hlavní triumfy tranzice; zákon pro politickou reformu (*la Ley para la Reforma política*), pakty z Moncloy, nová ústava, a dále jednání, jež vyústily ve statut autonomních oblastí Katalánska a Baskicka.

Termín v sobě zahrnuje představy obou dvou skupin; reformisté z frankistických řad, kteří preferovali reformu, oproti tomu demokratická opozice jednoznačně volila zlom, tedy rupturu. Nicméně jen kombinací obou dvou přístupů se dosáhlo hladkého konsensu. Reforma *pactada* nebo *ruptura pactada*? Tento známý pojem v sobě nese nerozhodnost o tom, zda reforma byla namíchána zlomem nebo reforma následovaná roztržkou, nebo jde pouze o reformu či pouze o roztržku.⁶ Tranzice se od počátku prováděla přes složitý proces reform, které vyvolaly skutečný politický zlom, tedy v procesu z diktatury k demokracii se dosáhlo úspěchu prostřednictvím souhrnu obou termínů, zlomu i reformy.

Dle perspektivy Stepana a Linze, kteří se konkrétně věnují transformaci vedené z vnitřku autoritářského režimu, předpokládají v tomto případě zapojení opozice do procesu demokratizace. Zvláště ze začátku procesu vyzdvihují stěžejní roli původního režimu, přitom konečný úspěch připisují opozici. Celkový úspěch byl docílen společnou kooperující činností. Tento model nejvíce odpovídá španělskému případu, kdy španělská tranzice zahájila svůj

---

⁵ HUNTINGTON, Samuel P.: *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. 200., s. 30

⁶ ANDRÉ-BAZZANA, Bénédicte.: *Mitos y mentiras de la transición*. 2006, s. 47.

proces tzv. reformní fáze zvanou jako "reforma-pactada", která následně opozici ulehčila cestu pro vytvoření fáze zvanou jako "ruptura-pactada".⁷

Ve skutečnosti význam a důležitost španělského přechodu k demokracii, spočíval v mnoha rovinách, které nakonec vedly k úspěšné modelové výměně starého diktátorského režimu za režim demokratický.

---

⁷ LINZ, Juan José a STEPAN ALFRED C.: Problems of Democratic Transition and Consolidation: *The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 91

3 Režim generála Franca

3.1 Teoretické expozé:

Na poli politologického výzkumu provedl v roce 1975 převratnou vědeckou analýzu Juan Linz, kde ve svém článku Totalitní a autoritářské režimy (*Totalitarian and Authoritarian Regimes*), formuloval své teorie o nedemokratických režimech. Své teze nejprve ilustroval na svém rodném Španělsku, kde se pokusil o kompletní typologii nedemokratických režimů. Režimy, které nebylo možné klasifikovat jako totalitní ani jako demokratické, navrhol přesunout do naprosto samostatného typu režimů autoritativních. Od počátku Francova režimu Linz tvrdil, že není možné jej považovat za striktně totalitní režim, neboť politická ani sociální realita tomuto označení neodpovídala.⁸

Linz stanovil čtyři základní znaky totalitních režimů, na jejichž základě určil i čtyři paralelní znaky pro autoritářské režimy. Linz tedy definuje autoritářský režim dle následujících kritérií:

- politický systém s limitovaným neodpovědným politickým pluralismem
- bez jednotící vypracované ideologie, ale se specifickou mentalitou
- bez extenzivní či intenzivní politické mobilizace
- režimy, v nichž vůdce nebo malá skupina vykonává moc v rámci špatně nebo nedostatečně definovaných hranic, avšak s dobře odhadnutelnými⁹

Limitovaný pluralismus versus monismus. Totalitní režimy mají za cíl absolutně ovládnout celou společnost bez zachování lidských svobod, navíc všechny organizace a politické instituce jsou podřízené jednomu centru. Autoritářské režimy nedosahují totalitních ideálů absolutního podřízení a ponechávají určité svobody svým občanům, také zde existuje řada nezávislých organizací, však loajálně spřízněných s režimem.

Mentalita versus ideologie. Totalitní režim má svou kodifikovanou vypracovanou vedoucí ideologii, kterou lze definovat jako ideologický systém víry, který je vynutitelný státní mocí. Zatímco distinktivní mentalitu v autoritářských režimech lze definovat jako specifický způsob emocionálního myšlení, jakési nekodifikované způsoby chování a reakcí¹⁰,

---

⁸ SNYDER, Gerardo L. Munck and Richard. *Passion, craft, and method in comparative politics: Political Regimes and the quest for knowledge*. 2007, s. 161-163.

⁹ LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder. 2000, s. 159

¹⁰ SNYDER, Gerardo L. Munck and Richard. *Passion, craft, and method in comparative politics: Political Regimes and the quest for knowledge*. 2007, s. 161-163.

frankismus se nikdy nedopracoval přesné definice ani ideologie. Jediné Francovo přesvědčení byl antikomunismus, antizednářství, dalekosáhlý obdiv španělské monarchie a katolické církve. Mentalita v autoritářských režimech se v průběhu vývoje proměňuje a nemá utopický charakter. Mentalita odráží mentalitu těch, kdo jsou u moci. Tím chce Linz říct, že v tomto režimu je možná kritika vlády do té míry, nakolik je omezená pluralita. Jedinou ideologií dle výše uvedeného byla snaha udržet status quo výsledku občanské války, přičemž mentalita a celkový vývoj frankismu se vytvářel postupně a postupem času byly patrné četné odchylky. Důležitá charakteristika Francova režimu je, že byl politicky různorodý, tedy složen z falangistů, monarchistů, karlistů a katolíků; touto různorodou oporou režimu chce Chares Powell dokázat neexistenci jednotící frankistické ideologie. Mluví o absenci jednoznačně definovaných pravidel hry.¹¹

Depolitizace versus politická mobilizace. Autoritářské režimy neaspírají na organizaci mas, nezakládají většinové masové strany ani neorganizují velké průvody. Režimy mají spíše snahu vzbudit ve společnosti nezájem o politickou sféru. Franco se spokojil s pasivní společností a v 60. letech je navíc patrné, jak se z dříve aktivních nadšenců stali apatičtí jedinci, kteří se omezili na tichou podporu režimu a jediní viditelní podporovatelé zůstali jen disciplinovaní falangisté. Franco se o nic víc aktivního nikdy ani nepokoušel.

Vůdcovství nedostatečně vymezené versus vůdcovství cílené. Falanga, dá se říci jediná státostrana ve Francově Španělsku, která se postupně sloučila s Národním hnutím (*Movimiento*), vývojem zmírňovala svůj vliv, neboť Franco na rozdíl od jiných nedemokratických režimů nevděčil za svůj vzestup straně, ale jako generál se k moci dokázal dostat sám a tak jeho autorita, jakožto vítěze války, byla nezpochybnitelná a neotřesitelná. Frankův režim se někdy označuje jako režim bez jediné politické strany a ne s jednou oficiální politickou stranou, neboť hlavně v počátcích režimu onu oficiální hlavní roli hrály ozbrojené síly.

---

¹¹ POWELL, Charles.: *El camino a la democracia en España*. 2006, s. 9

3.2 Stručný historický nástin vývoje režimu a jeho fází

Pojem frankismus lze v podstatě definovat jako autoritářský režim personalizovaného a vojenského typu, který se po celou dobu vývoje výhradně podřizoval zájmům Franca, a proto povaha režimu je primárně odvoditelná skrze povahu diktátora. Běžně se pojem frankismus označuje jako temné období španělských dějin, započaté v roce 1936, trvajícím do smrti generála v roce 1975. Období je neodmyslitelně spjaté s výkonem moci generála Franciska Franca, který vládl Španělsku téměř čtyřicet let. Některé prameny frankismus popisují jako období, které zahrnuje celkový dopad působení Franca, včetně důsledků na formování španělského sociálního života, které přesahuje i Francovu smrt. Já se ve své práci však budu držet pouze té fáze vývoje, která je pevně spjatá s diktaturou, přičemž se zaměřím hlavně na takové aspekty ve vývoji, které později mohly umožnit přechod k demokracii Španělska.

Kořeny frankismu mají svůj původ v krvavé občanské válce. Občanská válka přinesla vítězství frankistického "národního" tábora a nastolení diktatury, v jejímž čele stál "vůdce" (*caudillo*) generál Francisco Franco. Jednalo se o autoritářský režim "organické demokracie", ve své počáteční fázi imitující nacistické a fašistické vzory, přičemž značnou inspiraci poskytl rovněž Salazarovo Portugalsko.¹² Země touto děsivou skutečností přišla o téměř milion svého obyvatelstva, a jelikož o život přišli převážně obyvatelé žijící ve městech, de facto se Španělsko ještě více prohloubilo do ekonomického propadu a země se stala ukázkou rurální společnosti.¹³

Francovo pojetí režimu vycházelo z jeho vojenského výcviku a tradicionalistických ideálů. Jeho snahou bylo vybudovat silný autoritativní a katolický stát, přičemž výkon moci se měl opírat převážně o armádu. Franco byl profesionální voják celou svou duší a slova jako disciplína, čest a oddanost vlasti mu nebyly cizí. Kulturní a intelektuální civilní svět mu byl vzdálený, naopak jím pohrdal. V podstatě byl bez známky charismatu a jediné co ho učinilo zajímavým a mocným bylo to, že vyhrál občanskou válku.

---

¹² STRMISKA, Maxmilián.: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 354

¹³ CHALUPA, Jiří.: *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. 1997, s. 39

Mimořádně důležitou úlohu hrála katolická církev, která byla pevně svázaná s režimem, až šlo někdy obtížně rozlišit hranice výkonnosti státu a veřejného působení církve. Katolická církev ho však na konci života poněkud zklamala a odvrátila se od něj. Z katolických morálních požadavků vycházely i některé státní zákony, například jako jediný možný sňatek byl v katolickém kostele, občanské sňatky byly anulovány.

Vyobrazení vůdce jako "zachránce Španělska" bylo od počátku diktatury poznamenané i náboženskou složkou, jeví se proto vhodnější popis "Vůdce z Boží milosti", kterou sám Franco používal. Tento spasitelský a náboženský komponent, se evidentně Francovi hodil, protože se nemusel ze své funkce zpovídat, pouze Bohu.

Po skončení občanské války Franco ihned zrušil druhou republiku a vše směřoval k naplnění své strategie, tedy následně dělat vše v absolutním protikladu a negaci všeho, o co usilovala druhá republika. Jedním z prvních poválečných kroků proto byla restaurace monarchie. Bytostně se vymezoval vůči modernismu a komunismu. Zaměřil se na důslednou depolitizaci veřejné sféry a zbavil moci všechny bývalé republikánské elity. Zrušil zavedené autonomní statuty a jediným oficiálním jazykem se stala výhradně španělština.

Francó zlikvidoval jakoukoli stranicko-politickou pluralitu. Jedinou povolenou stranou byla Španělská falanga (*Falanga Española Tradicionalista*, FET) a Výbory národní syndikalistické ofenzivy (*Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista*, JONS); v roce 1934 se uskutečnilo jejich spojení. Sdružovala krajní autoritářskou pravici (FET y de las JONS) a monarchisty (karlistické Tradicionalistické společenství, *Comunión Tradicionalista*, CT). Jednalo se o autoritářskou stranu, jež později podle Sartoriho pojetí a terminologie nabyla některých rysů pragmatické monopolistické strany.¹⁴

Pozici diktátora upevnila následující řada zákonů, které v průběhu let nastavily strukturu režimu, souhrnně tvořily tzv. zakládající zákony (*Leyes Fundamentales*), díky nimž se ještě více zvýšila koncentrace moci do jediné osoby. 9. srpna 1939 byl vydaný nový zákon (*Ley de la Jefatura del Estado*), který rozšířil Francovy pravomoci. V roce 1945 byl vyhlášen zákon o Referendu (*Ley del Referéndum Nacional*), který umožňoval projednávat otázky celostátního charakteru skrze veřejné hlasování. Tento zákon mohl mít nádech demokracie, avšak pouze dva zákony prošly referendem a to byl zákon o Nástupnictví z roku 1947 a Organický zákon z roku 1967, který od sebe odděloval funkce hlavy státu a předsedy vlády.

---

¹⁴ STRMISKA, Maxmilián.: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 358

Nejdůležitější byl, asi zákon o centrální správě státu (*Ley de la Administración Central del Estado*), který v podstatě Francovi umožňoval neomezeně využívat pravomoci hlavy státu, výkonné moci v roli předsedy vlády a také v roli neomezeného zákonodárce s možností vydávat zákony. Parlament takto ztrácel veškeré zákonodárné pravomoci a plnil spíše poradní funkce.

Franco se za celou svou dobu působnosti nepokusil nijak legislativně vymezit svůj systém, což mu právě umožňovalo onu výhodu eventuálních změn. Franco byl známý jako vyznavač laxnosti a vyčkávací taktiky, proto první prototyp ústavy přišel až po třiceti letech diktatury v podobě Organického zákona (*Ley Orgánica del Estado*). Netečný přístup, záměrná nečinnost a neurčité zákonodárství se posléze stalo výhodou, pro bezproblémovou demokratickou transformaci.

Zákon o nástupnictví v roce 1969 definoval Španělsko jako monarchii, ale bez krále. Franco, jakožto hlava státu vykonával svou roli doživotního vládce. Následnická otázka vykazovala značné pochyby o zachování frankismu bez Franca a de facto tím demonstrovala silný personalistický nejednotný charakter režimu. Zachovat režim v nezměněné podobě se čím dál více jevilo i po smrti caudilla vzhledem k existenci mnoha protikladných zájmů uvnitř režimu jako nemožné. To, že diktatura měla evidentní znaky personálního charakteru, se odráželo i při výběru Francových podřízených, vybíral si průměrné jedince, které ho v jeho práci nemohli nějak ohrozit, kladl důraz jen na typ osobnosti, loajalitu a politickou identifikaci.¹⁵

Po druhé světové válce se režim dostal do mezinárodní izolace, což bylo způsobeno nejen vydanou rezolucí OSN, která Francův režim zcela odsoudila, ale také snahou Franca chránit své katolické Španělsko. Z hospodářského a ekonomického hlediska se Franco rozhodl kopírovat jiné fašistické státy a zvolil tedy ekonomickou soběstačnost zcela nezávislou na importu, čímž chtěl zabránit šíření komunismu a otevírání se jejich trhu. Klíčovými prvky bylo obětování se a střídmost, vše v prospěch rozvoje silného hospodářství řízeného státem. Tomu odpovídal i státní mechanismus v podobě kontrolovaných mezd i výroby, omezení zahraničních investic, regulace nových průmyslových odvětví a přidělový potravinový systém. Díky těmto izolačním experimentům výrazně vzrostl černý trh a mezi lety 1940-1943 postihl zemi dosud nejrozsáhlejší hladomor.

---

¹⁵ PAYNE, Stanley G.: *El perfil de la historia*. 1992, s. 111

Koncem padesátých let vstoupil Francův režim do nové etapy, kde se ekonomice velmi dařilo, toto období je nazýváno španělský zázrak, neboli *desarrollismo*. První přeskupení vlády v letech restaurování se uskutečnilo hned na počátku padesátých let s cílem posílit vnitřní správu a liberalizovat hospodářskou politiku Španělska. Ke konci padesátých let se začala okolo Franca pohybovat nová generace politiků, jejímž hlavním cílem byl ekonomický růst a sociální stabilita. Převážně se jednalo o technokraty z řad církevních institucí, z Opus Dei. Tito odborníci rovněž nedůvěřovali demokracii, pouze se snažili restartovat ekonomickou oblast, v politické oblasti byli věrnými zastánci pevného vedení.

Stabilizační plán z roku 1959 byl soubor liberálních ekonomických opatření, který se postaral o ekonomický boom šedesátých let. Tento plán by však nikdy nevzniknul bez podpory Washingtonu, který se Španělsko rozhodl začlenit do mezinárodního ekonomického systému.¹⁶ Během této doby se HDP zdvojnásobilo, prolomila se ekonomická izolační bariéra a začaly se zvětšovat investice a zahraniční půjčky. Cestovní ruch a turistika byla opět obnovena díky ministrovi turistiky Manuelu Fragovi. Franco se nově mohl pyšnit rychle rostoucími ekonomickými ukazateli, neboť Španělům se začaly výrazněji zvyšovat výdělky. Tento proces, který se nesl v duchu hospodářského růstu, se zastavil až kvůli ropné krizi v roce 1973.

3.3 Analýza posledních let režimu

Po ekonomickém zázraku z šedesátých let, kdy země zaznamenala znatelný ekonomický rozvoj, se režim na počátku sedmdesátých let opět ocitl ve fázi ekonomické stagnace a poklesu.

Franco počátkem sedmdesátých let začal viditelně ztrácet fyzickou sílu a energii, proto byl v roce 1973 uveden do praxe Organický zákon (*Ley Orgánica del Estado*), který byl parlamentem (*kortesy*)¹⁷ schválen již v roce 1966. Představoval poslední závažnější zásah do systému během posledních let diktátora režimu. Zákon od sebe odděloval funkci hlavy státu a předsedy vlády, kvůli zhoršenému stavu Franca, byl tento krok nezbytný, neboť odpovědnost výkonu moci se přenesl výrazněji na předsedu vlády.¹⁸ Dle některých právníků

---

¹⁶ POWELL, Charles.: *España en democracia, 1975-2000*. 200, s. 118

¹⁷ (Kortesy - Cortes Generales) je tradiční španělské označení pro parlament

¹⁸ POWELL, Charles.: *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 111

tento zákon budoucímu panovníkovi umožňoval měnit tyto Zakládající zákony, které mohou být předmětem reformy, ovšem se souhlasem parlamentu.¹⁹

Je třeba konstatovat, že takto navržená institucionální soustava, včetně všech opatření mnoho nepřispěly k upevnění a k posílení Francova režimu, ale paradoxně svým způsobem takovéto uspořádání značně ulehčilo jeho pozdější demontáž.

V roce 1969 se vyřešila nástupnická otázka, tedy kdo přijde po Francovi, ale ve vzduchu visela i otázka: Co přijde po Francovi? Franco i přes snahu zabránit institucionalizaci svého režimu, musel nakonec i tento problém vyřešit, neboť odmítal předat své následovnictví Donu Juanovi Carlosovi, hraběti barcelonskému, tedy synovi krále Alfonse XIII. Franco Dona Juana neměl příliš rád, neboť v něm viděl nebezpečného liberála, jenž by zvrátil bez váhání celé jeho dílo. Proto se dohodli na kompromisu, který měl Francovi zaručit následovnictví v duchu frankistického antikomunismu. Tuto ideu naplňoval syn Dona Juana Carlose, Juan Carlos. V červenci roku 1969 byl Juan Carlos oficiálně jmenovaný jako budoucí následník trůnu a Franco mu udělil titul princ španělský. Složil přísahu, kde sliboval věrnost k základním hodnotám frankistického režimu. Na možná úskalí v nástupnickém předání měl dohlížet Francův nejbližší spolupracovník, admirál Luis Carrero Blanco. Monarchie, jakožto typ státního zřízení, měla pozitivně přispět k vyřešení nástupnictví po Francovi. Nejen protože král velmi dobře symbolizoval jednotu země, svým nadstranickým charakterem, ale monarchie byla rozumná i vzhledem k zahraničí. Španělsko by se tak mohlo po letech znovu na mezinárodní scéně objevit jako obnovený královský majestát.

Začátkem 70. let krize vrcholila, toto období by se dalo nazvat bojem o moc. Franco učinil personální obměnu kabinetu, jenže tato změna vyvolala doposud jeden z největších finančních skandálů. Šlo o aféru uvnitř textilního strojařského závodu Matesa. Tuto firmu řídil člen z Opus Dei J. Vila Reyes, který byl blízkým přítelem jednoho z Francových ministrů. Spolu rozkradli kolem deseti miliard peset ze státních fondů, které byly zamýšleny na finanční stabilitu tohoto závodu, peníze však skončily v kapsách Opus Dei, která tak mohla štědře sponzorovat své aktivity v zahraničí. Kauza se dostala napovrch a hlavně do tisku, přičemž vše nejvíce odnesl Manuel Fraga. Franca naštvál svou ostrou kampaní v médiích, která házela negativní světlo na celý režim. Franco už neměl energii ani možnost tuto

---

¹⁹ POWELL, Charles.: *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 113

záležitost výrazněji řešit a vše už přenechal svému nejbližšímu spolupracovníkovi Luisovi Carreru Blancovi, který od platnosti Organického zákona plnil funkci předsedy vlády.

Co se týče personálních změn, jako nový generální tajemník Národního hnutí byl jmenován Torcuato Fernández-Miranda a Manuel Fraga byl nahrazen Alfredem Sánchezem Bellou. Miranda v určitém směru názorově odrážel Franca, ale jen co se týče Národního hnutí, avšak v žádném smyslu nemohl být považován za skutečného falangistu. I přes přísahu Juana Carlose, v tomto období výraznější roli hrál Carrero Blanco, který jako odpůrce jakýchkoli výraznějších liberálních změn měl zajistit kontinuitu režimu a frankismus i po Francovi. Svými antiliberálními a antidemokratickými názory na počátku sedmdesátých let rozpoutal vlnu teroristických aktivit organizace ETA. Ve veřejnosti to sice budilo odpor, ale neslo to jistý prvek naděje, že i kdysi tak pevný režim najednou ztrácel půdu pod nohama, když si nedokázal poradit s Baskickými radikáli. V 70. roce radikalizační nepokoje vyvolaly proces, který měl za následek šestnáct obviněných, mezi kterými byli i dva kněží, což Vatikán pobouřilo a v Baskicku to vyvolalo téměř celoplošnou stávkou. Franco však rozpoutal velikou vlnu represí, aby tak demonstroval sílu nad opozicí. Koncem roku byly vyneseny rozsudky, z toho tři byly trest smrti. ETA začala, na základě těchto rozsudků připravovat operaci *Tyran (Operación Ogro)*. Spory mezi civilní gardou a ETA eskalovaly na jaře 1973, kdy se armádě podařilo zlikvidovat Eustakia Mendizábalu, vůdce ETA. V samotné organizaci to vzbudilo nemilosrdné a samoučelné násilí. ETA si za cíl své pomsty vyhlídla vládního úředníka, atentát směřovali pochopitelně na Carrera Blanca. Operace se zdařila. Tento atentát hrál zpětně velmi důležitou roli, neboť ulehčil a velmi ovlivnil španělský přechod k demokracii. I přesto že španělský přechod zahrnuje neblahé násilí pložené organizací ETA, vražda Luise Carrera Blanca v prosinci 1973 byla důležitou událostí, jež přispěla po smrti Franca k pozitivnějším změnám. Carrero Blanco, byl typickou ukázkou, tzv. bunkru neboli zastánce tvrdé linie a jeho odpor by byl během tranzice zcela zaručený.²⁰ Do čela vlády byl po atentátu jmenovaný dosavadní ministr vnitra, Carlos Arias Navarro, jenž byl známý pro svou počáteční nerozhodnost, kterým směrem by se měl režim ubírat. Měl pověst tvrdého muže z řad bunkru, ale lámala se v něm inteligence s frankistickou zatvrzelostí. Byl konzervativní, ale přesto svolný k uvolnění, neboť za jeho působení začíná mírná liberalizace neboli tzv. *apertura* režimu.

---

²⁰ LINZ, Juan José a STEPAN A.: Problems of Democratic Transition and Consolidation: *The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 95

Tato nová naděje politické liberalizace režimu byla patrná v zákonném dekretu z prosince 1974, který dovoloval vznik politických sdružení. Ariasovi však nevěřila ani ilegální opozice, ani odstavené režimní frakce jako Manuel Fraga. Na opačné straně všechny frakce bunkru vyhlásily poplach.²¹ 12. února 1975 pronesl odvážný projev, který vzbudil až nečekaný optimismus, projev byl nazýván jako "duch 12. února" (*El espíritu del 12 de febrero*). Těžko hodnotit zda Ariasův pokus o liberalizaci režimu byl úspěšný či nikoliv. Řada frakcí tyto pokusy jednoznačně bojkotovala, ale s jistotou lze mluvit o nebyvalé politické dynamice, kterou Francův režim dosud nezaznamenal.

Ekonomický rozmach sebou přinesl i proměnu společnosti, zvýšilo se vzdělání, zredukoval se analfabetismus a celkově se španělská společnost vylepšila. Tyto důležité strukturální konsekvence dodávaly lidem větší míru odvahy, přesvědčení a hodnot. Nová střední třída se dožadovala širšího politického prostoru a větších individuálních svobod. Režim navíc ztrácel legitimitu už tím, že dospěla nová generace Španělů, která Franca nepovažovala za vítěze občanské války. Proběhla řada průzkumů a dotazovacích akcí, které předkládaly existenci silné touhy mezi lidmi o překonání ran z občanské války a z doby diktatury a to definitivním smírem mezi Španěly.

Klesající produktivita a fyzické zhoršení Franca, liberalizační Ariasovy snahy a zesilující se tlaky občanské společnosti, poskytly bezpochyby širší prostor pro otevírání se demokracii a prostoru pro opozici. K této situaci přispěl i Washington, který se sice nezajímal o vnitřní chod režimu, ale měl zájem na ekonomické stabilitě a fungujícím mezinárodním obchodu.²²

---

²¹ KUNC, Jiří.: *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. 2000, s. 136

²² POWELL, Charles.: *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 150

3.4 Frakce uvnitř režimu

Frakce neboli stranické sub-jednotky v rámci strany či režimu mohou být obecně velice různorodé. Mohou se podílet na formování celkového odrazu a povahy režimu, přičemž záleží na jednotlivých ambicích a vnitřní dynamice. Francovi politické vize se dají definovat skrze řadu charakteristických rysů; španělský nacionalismus, konzervatismus, antiliberálnost, katolicismus a antikomunismus. Na základě těchto charakteristických vlastností, se rýsovaly hlavní složky a opory režimu. Politický systém byl sice založen na vládě jedné strany, ale v rámci celé subordinace caudillovi, režim tvořilo několik tzv. "rodin" (*familias*) s odlišným politickým nádechem. Francův režim se po celou dobu jeho režimu opíral o rodiny:

- oficiálně institucionalizované, kam patřila hlavně armáda, církev a státostrana
- politické, sem patřili falangisté, karlisté, monarchisté

Falanga dominovala zejména v prvních letech režimu zhruba do čtyřicátých let. Falangisté skrze svou stranu Národní hnutí kontrolovali propagandu národního syndikátu, neboť toužili o vznik odborového státu, uspořádaného ve vertikálních odborech. Nikdy se však nejednalo o fašistický režim, neboť Falanga si neudržela své čelní postavení po celou dobu trvání diktatury, navíc ve Španělsku chyběla masová společnost, jež je právě tak typická pro fašistické režimy.

Církev podobně jako Franco cítila odpor, strach a nechuť ke komunistickému rozpínání, proto vedle armády a Národního hnutí stála Francovi oporou i církev, přičemž katolictví se stalo státním náboženstvím s nemalým vlivem. Měla kontrolu nad školstvím a v polovině čtyřicátých let si zvýšila svůj vliv i v politice, když vytvořila dvě organizace; Národní asociaci katolických propagandistů (*la Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, ACPN) a Opus Dei. Tento nový politický tým, kterému Franco v padesátých letech dovolil vstoupit, byli převážně katoličtí technokraté. Na vyžádání jim byl svěřen úkol mírně liberalizovat ekonomický prostor, však výhradně bez politické intervence.

Rozpory v rámci režimu se od konce šedesátých let prohloubily hlavně díky nástupnické otázce, podél ní se štěpily i jednotlivé frakce. Postavení Juana Carlose každá politická síla vnímala názorově odlišně a absolutně se neshodly. Tradiční monarchisté odmítali uznat nástupnictví Juana Carlose za legitimní a právoplatné, neboť na trůn měl usednout jeho otec don Juan, hrabě barcelonský. Technokraté z Opus Dei se naopak vyslovovali pro Juana Carlose, protože věděli, že bude pod drobnohledem Carera Blanca. Politická uskupení uvnitř

režimu se rozdělila názorově asi nejvíce, přičemž tyto skupiny měly po smrti Franca kontrolovat celý mocenský aparát. Kontinuísté, kteří usilovali o kontinuitu a navázání na sled reform z šedesátých let, se nepokoušeli vůči rozhodnutí Franca nijak protestovat. Nejvíce rigidní a konzervativní skupina uvnitř režimu bunkr, tzv. stoupenci "extrémního" útlaku, kteří dominovali na scéně až do smrti Franca, viděli v Juanu Carlosovi nedostatečně loajální osobnost a nedůvěřovali mu. Báli se, že představuje přímé ohrožení pro režim. Opačně smýšlející reformisté/aperturisté naopak podporovali myšlenku, aby se příštím králem stal Juan Carlos a po smrti Franca jej část z nich otevřeně podporovala.

S Ariasovým částečným pokusem o liberalizaci režimu přišel další spor, a to ohledně budoucího otevření režimu a jeho modernizaci. Spor byl hlavně mezi dvěma frakcemi ve státní správě, mezi bunkristy a aperturisty. Omezený pluralismus, jak jej definoval Linz, se tak ve Francově režimu vyvíjel v ostrých střetech mezi špičkami režimních frakcí, přičemž Franco nepřipustil, aby ani dočasně převážila jedna z režimních frakcí nad ostatními.²³

3.5 Situace v roce 1975

Jeden významný faktor, ukazující pokles autority režimu, byl úpadek vlivu armády. Francův režim se o armádu opíral převážně v první fázi diktatury, ale režim v jeho konečné fázi nebyl typicky vojenským režimem, tak jako jiné vojenské diktatury. V předvečer smrti Franca převládal civilně institucionální základ režimu, nikoli armádní.²⁴ Další faktor, který umožnil změnu režimu, byla rostoucí separace mezi frankistickým režimem a státem. To bylo dáno důsledkem nové ekonomické a sociální politiky započaté v 59. roce tzv. Stabilizačním plánem, který s sebou přinesl značný nárůst funkcí vlády. Transformace státu vedená technokraticky ukazuje, tvrdí Powel, jak dalece je chybné tvrdit, že pouze socioekonomický vývoj z 60. let byl vyvolán bez politicko-institucionální změny.²⁵

Arias Navarro dokončil svou personální obměnu kabinetu 5. března, což byla poslední změna před Francovou smrtí. Někteří ministři na svou funkci rezignovali a jiní byli tzv. odstraněni. Vyměněno bylo celkem pět ministrů, z toho nejmarkantnější změnu Arias učinil,

---

²³ KUNC, Jiří.: *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. 2000, s. 133

²⁴ POWELL, Charles.: *El camino a la democracia en España*. 2006, s. 10

²⁵ POWELL, Charles.: *El camino a la democracia en España*. 2006, s. 10

když odstranil Utrera Molinu, názorově typického představitele bunkru. Na jeho místo generálního tajemníka Národního hnutí byl dosazen Fernanda Herrera Tejedor. Tento krok byl podporován i ze strany Juana Carlose, který v jeho jmenování choval naději na politický vzestup mladého Adolfa Suáreze, ten se také v květnu stal Herrerovým zástupcem.²⁶ Potenciál této pokrokové vlády byl tragicky zastaven 12. června když Herrero Tejador zemřel při dopravní nehodě. Arias trval na pokračování aperturistické linie, ale Franco si prosadil návrat veterána Solíse Ruize. Posledních šest měsíců, tedy poslední fáze života Franca došlo k přerušení veškerých reformních změn.²⁷

Poslední veřejné vystoupení Franca se konalo dne 12. října u příležitosti oslav dne španělského národa²⁸, poté se jeho zdravotní stav začal prudce zhoršovat. 25. listopadu v deset hodin ráno Arias oznámil v rádiu a v národní televizi smrt Franca a přečetl dopis na rozloučenou, který po sobě zanechal.²⁹ Dva dny po smrti Franca tedy 22. 11. 1975 povolal parlament Juana Carlose králem, který se rovněž v ten den stal i hlavou ozbrojených sil.

---

²⁶ PRESTON, Paul.: *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 339

²⁷ PAYNE, Stanley G.: *El perfil de la historia*. 1992, s. 130

²⁸ PAYNE, Stanley G.: *El perfil de la historia*. 1992, s. 134

²⁹ PAYNE, Stanley G.: *El perfil de la historia*. 1992, s. 135

4 Vývoj opozice

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se opozice čím dál více začala podílet na protestních akcích a stávkách, a tím si pomalu začala upevňovat svou pozici v režimu. Toto posílení politické opozice bylo nejmarkantnější v posledních letech Francova života. Režim byl ke svému konci velmi neflexibilní a tuhý, proto neschopný vývoje, nebyl schopný pojmut ekonomické, sociální, politické síly vyvolané četnými společenskými tlaky.

Opozice vůči diktatuře se formulovala dosti rozděleně až rozčleněně, proto díky nejednotnosti opozice v následné tranzici hovoří spíše o reformě, nikoli o ruptuře. Ruptura byla prosazovaná více radikální levicí, oproti tomu reforma byla opřena o středo-pravicové síly. Sociální konflikty ze strany opozice dosáhly určitého stupně až v roce 1970, avšak nikdy nedosáhly všeobecné mobilizace nebo generální stávky, tak aby přímo ohrozily Francův režim.

Pro zhodnocení vlivu politické opozice v daném politickém režimu je nejprve nutné zhodnotit povahu samotného režimu. Do značné míry je to povaha a síla režimu, která určuje roli a formu opozice nebo naopak pasivní rezistenci společnosti. Francova diktatura byla absolutně neslučitelná se sociálními konflikty, neboť za hlavní cíl si Franco stanovil vymístit jakýkoli odpor a konflikt ze společnosti. Pro režim by existence aktivní opozice znamenala hrozbu ve zmaření a selhání "nového" státu a veřejného pořádku, o který Franco usiloval, a proto v takto definovaném prostoru neměla žádná sociální aktivita ani politická agitace volný přístup. Francovi se podařilo během své diktatury potlačit veškerou liberální a socialistickou opozici, vytvořil pouze jednu státem kontrolovanou odborovou organizaci a ostatní svobodné odbory zakázal.

Od demonstrujících studentů opozice pokrývala rovněž celou politickou škálu. Španělská opozice se po řadu let formovala převážně v exilu, nebo na domácí půdě v ilegalitě. Opozice se však objevovala i v reformních řadách frankismu, přičemž tato skupina reformistů si uvědomovala nutnost uskutečnit určité změny a posunout Francův režim o něco dopředu.

Povoleny byly stejně jen asociace loajální vůči režimu, které zůstávaly věrni myšlenkám Národního hnutí. Asociace se ani po Francově smrti v roce 1975 nemohly stát vyhovujícím podkladem pro novou soustavu politických stran, jež se začala formovat na nové půdě vytvořené demokratizačními reformami v roce 1976³⁰.

Opozice, která byla léta během diktatury neviditelná, v oněch zlomových dnech jakoby začala skládat své naděje a stanovovat si své možnosti. Bylo však třeba, aby v počátcích opozice nepřecenila svou pozici, protože by nebylo dobré demonstrovat svou silou a připravenost a následně nemít v lidech podporu a odhodlání. Nutnou složkou proto musel být zvolen opatrné hledání konsensu v obou politických táborech.

4.1 Typologie opozice

Jak bylo řečeno v úvodu práce, typologie opozice vychází z konceptu Juana Linze, přičemž svou analýzu publikoval jen několik málo let před spuštěním španělské tranzice. Své teze formuluje ne pro nedemokratické režimy obecně, ale zabýval se pouze autoritativním typem režimu.

Obecně se opozice v nekonsolidovaných demokraciích považují za anti-systémový prvek v politickém systému, který usiluje o výměnu politického vedení, nebo v případě nedemokratických zemí se opozice dožadují rovnou o výměnu režimu. O konkrétních podobách opozičních sil ve Španělsku pohovořím v následující kapitole, nyní se zaměřím pouze na typologii opozice, jako takovou.

Linz stejně jako ve své analýze autoritativních režimů i zde svůj rozbor opírá o španělský případ. Na jehož základě stanovil čtyři základní typy (semiopozice, pseudoopozice, alegální opozice, ilegální opozice), které nadále rozdělil na opozice vně systému a uvnitř systému.³¹

---

³⁰ STRMISKA, Maxmilián.: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 358

³¹ LINZ, J. J.: *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain*, In Dahl, R. A. (ed.): *Regimes and Oppositions*. 1973, s. 188-195

První typ, tedy semiopozice v zásadě neodmítá legitimitu stávajícího režimu, pouze jej částečně kritizuje. Stěžejní je pro ně udržení se u moci. Tento typ opozice je ve své formě neinstitucionalizovaný a sdružuje se například v určitých vzdělávacích či výzkumných centrech. Pseudoopozice je typická pro svou rezignaci na jakoukoli aktivitu a realizaci svých požadavků. S režimem nesdílí základní hodnoty a naopak je stoupencem společenských změn. Důvodem jejich neaktivity je jistá míra kooptace a jiné výhody od vedení.

Alegální typ opozice už spadá do typu, který stojí mimo zákon, ačkoliv není jednoznačně ilegální. Režimem je více méně tolerována, a proto není sankcionována. Staví se proti podstatě režimu a dožaduje se základních lidských a politických práv, důležitým znakem je však absence protizákonných prostředků. Alegální opozice vyrostla z tzv. „třetí generace“, která je již politicky uvědomělou, neboť vyrostla za doby režimu, kdy ideologie režimu výrazněji zeslábla. Do alegální opozice jsou často řazeni oponenti minulého režimu. Ilegální opozice již v politickém systému není absolutně tolerována a je jí naopak pronásledována. Do tohoto typu spadají oponenti z dob občanské války, tedy komunisté, ilegální dělnické hnutí, teroristické organizace a obecně kritici Franca.³²

---

³² LINZ, J. J.: *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain*, In Dahl, R. A. ed.): *Regimes and Oppositions*. 1973, s. 210 - 239

4.2 Opozice protirežimní - exilová

Počátkem léta 1975 opozice nabývala na důležitosti a zvětšovala si svůj význam den za dnem. Santiago José Carrillo, byl jeden z klíčových představitelů reprezentující španělský komunismus od druhé republiky až do konce španělské tranzice.³³ Po celou dobu Francova režimu si komunistická strana v zahraničí budovala poměrně dobrou organizační síť a členskou základnu, převážně v Moskvě a Paříži. V červnu 1975 zorganizoval v Paříži Demokratickou juntou (*Junta democrática*). Skládala se z komunistů, (*Partido Comunista de España, PCE*), (*Partido del Trabajo de España, PTE*), karlistů, Dělnické komise (*CCOO*) a socialistů (*Partido Socialista Popular, PSP*). Na základě tohoto shromáždění vypracovali svůj akční program, kde mimo jiné počítali s úplnou roztržkou mezi novým a starým režimem.

Po letech letargie se začala probírat i nová generace socialistů, kde navíc od sedmdesátých let probíhal proces rekonstrukce strany. Z nových tváří byl významný třeba Felipe González, který se stal novým socialistickým lídrem. Jejich programový směr se ubíral spíše reformní a pozvolnou cestou ve formě postupně sílících tlaků ve společnosti, mobilizace a vyjednávání. V červnu si také socialisté vytvořili separátní Platformu demokratické konvergence (*Plataforma de Convergencia Democrática*), kde se daly dohromady různorodé opoziční proudy: socialisté (*Partido Socialista Obrero Español, PSOE*), karlisté, komunisté (*Movimiento Comunista de España, MCE*), Všeodborový svaz pracujících (*Unión General de Trabajadores, UGT*), Sociálně demokratická unie Španělska (*Unión Socialdemócrata Española*). Socialisté na rozdíl od komunistů měli k ruptuře spíše realistický nadhled a vycházeli ze skutečné situace, cestu k demokracii by viděli v trpělivém vyjednávání s reformisty uvnitř režimu. PSOE se tak nepřipojila k Demokratické juntě, k tomu došlo až o rok později. Platforma demokratické konvergence sdružovala méně revoluční proudy, a proto měla i mnohem skromnější akční program, jejím hlavním nástrojem se měl stát dialog s režimními reformisty.

---

³³ S. J. Carrillo byl generálním tajemníkem Komunistické strany Španělska (PCE) od roku 1960 do 1982.

Obě dvě opoziční seskupení tak ve svém programu kladly důraz na vytvoření prozatímní vlády a legalizaci politických stran. Obě uskupení si vlastně činila nárok na privilegované postavení při sestavení post-Francovy vlády. V době, kdy Franco umřel, byla opozice sice ve své nejživější fázi, ale chyběla jí kooperující schopnost pro jednotné stanovisko.

4.3 Opozice protirežimní - domácí

Protirežimní opozice, která se formovala doma na španělské půdě, se představovala především ve formě protestů, pouličních demonstrací a stávek, ale rozrostla se i do teroristických akcí. K hlavním centrům dění, těch umírněnějších, patřili bezesporu univerzity a různé dělnické výbory. Koncem režimu hrál důležitou roli i tisk, neboť informoval o základních postojích opozice, seznamoval veřejnost s programem i ideologickými vizemi a pozicemi opozice. Časopisy jako *Cuadernos para el Diálogo*, *Revista de Occidente* y *Madrid* je třeba vyzdvihnout.

Důležité je zmínit teroristické skupiny, které vznikly v roce 1975, a to FRAP (*Frente Revolucionario Antifascista y Patriota*) a GRAPO (*Grupos Revolucionarios Antifascistas Primero de Octubre*). Z katalánského prostředí zmíním historické separatistické hnutí ERC (*Esquerra Republicana de Catalunya*). Teroristická organizace, která demonstrovala největší vlny odporu proti režimu, vzešla původně z Baskické nacionální strany (*Partido Nacionalista Vasco*, *PNV*), která v této době znovu oživila, a následně se z ní odštěpily dvě nové skupiny. Nejradikálnější ETA (*Euskadi ta Askatasuna*) se vytvořila v roce 1958 a začala ozbrojeně jednat až v roce 1967, názorově představovala radikální separatismus. 20. 12. 1973 provedla dosud svůj nejslavnější útok na ministerského předsedu Carrera Blanca.

Toto ozbrojené násilí a hrozby, které eskalovaly převážně v poslední fázi Francova života a během první fáze tranzice, mohly klidně přerůst v militantní opozici. Ačkoli proběhla řada atentátů na státní úředníky, bylo důležité, že se tyto snahy neobjevovaly celostátně, ale jen částečně. Pro přechod bylo přínosné, že neexistovala žádná celostátní skupina sjednocená pod myšlenkou likvidace nově vznikající demokracie. Terorismus ETA se sice stal negativní esencí celého průběhu tranzice a měl řadu tragických následků, ale demokratizaci ohrozit nijak nemohl. Atentáty a hrozby mírně ustávaly až s formováním Baskické autonomní vlády a

jejím přenesení funkcí a pravomocí, však ani s konsolidací režimu Baskický teror nevytizel.³⁴

4.4 Opozice vzešlá původně z režimu

Skupina aperturistů / reformistů neboli zastánců otevřenějšího vývoje uvnitř režimu měla podporu širších sociálních vrstev. Řada z nich v poslední fázi Francova režimu smýšlela reálně a toužila o otevření zemi pokroku a modernizaci. Reformisté počátkem sedmdesátých let potřebovali novou podporu pro rozvinutí svých cílů a návrhů, oporu našli u mladých křesťanských demokratů a liberálních monarchistů.

Druhou reformní tendenci a oporu představoval spolek Tácito, založený křesťanskými demokraty v roce 1973 na popud tehdejšího prezidenta ACNP (*Asociación Católica Nacional de Propagandistas*). Tento spolek byl cosi jako akciová společnost, která měla možnost se vyjadřovat do tisku. Členové se pravidelně scházeli, aby mohli debatovat a vyjadřovat odpor převážně vůči Carrerově vládě. Šlo dosud o nejvíce stmelový základ a jádro reformistů. Po atentátu na Carrera však tento spolek zanikl, a to hlavně proto, že se odmítal podřídit Ariasovým podmínkám ohledně politických sdružení. Řada členů však přestoupila do jiných spolků.

Další akciové společnosti, které zaznamenaly rozkvět v létě 1975, byly pod vedením Manuela Fragy, např. Federace nezávislých studií a Kabinet pro orientaci a dokumentaci. Obě tato sdružení zmiňují převážně proto, že umožnily pozdější vznik politickým stranám Svazu demokratického středu (*Unión de Centro Democrático, UCD*) a Lidové alianci (*Alianza Popular, AP*).

Situace reformistů od počátku nebyla snadná, ale přesto je jejich role v přechodu velmi důležitá. Po smrti Franca hledali převážně oporu u sil, které byly doposud z politického života vyloučené. Je třeba mít na paměti, že reformisté nejsou ze své podstaty demokraté, považují demokracii pouze za výsledek procesu, který je pod tlakem událostí, pouze tímto směrem navedl.

---

³⁴ LINZ, Juan José a STEPAN ALFRED C. Problems of Democratic Transition and Consolidation: *The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 105-109

Významnou úlohu po celou dobu trvání Francova režimu plnila katolická církev, však i zde jsou postupem času čím dál patrnější trhliny, závazek k Francovi byl stále nižší, a tudíž i její vliv na společnost značně poklesl. Od konce šedesátých let je patrný nárůst zapojení katolíků do aktivního opozičního působení, to souviselo zřejmě s druhým Vatikánským koncilem, neboť od té chvíle docházelo ke změnám. Vatikán zde sehrál důležitou roli, neboť i z úst samotného papeže Pavla VI. zazníval nesouhlas s Francovou diktaturou. Zvětšoval se počet mladých duchovních, kteří čím dál více považovali režim a autority za nehybné a jim nepřizpůsobivé. Tato generační obměna znamenala výrazné omlazení španělské katolické hierarchie, a tím hodně přispěla k rozkolu církve od režimu. Roku 1971 se uskutečnilo poslední jmenování biskupů, přičemž většina zvolených jmen byli tzv. progresisté, například kardinál Vicente Enrique y Tarancón, který sehrál v procesu demokratizace důležitou roli a dnes je považován za nositele obrody španělského katolicismu.

Další opoziční sílu představoval syn krále Alfonse XIII. don Juan, hrabě barcelonský. Vztahy mezi ním a Francem nebyly nikdy příliš dobré. Poté co se jeho dva bratři ze zdravotních důvodů zřekli trůnu, se stal pretendentem na korunu on, což odstartovalo řadu sporů mezi ním a Francem. Vize obou dvou se výrazně lišily, a proto ve svém prohlášení z roku 1945 (*Manifiesto de Lausanne de Don Juan*) zveřejnil svůj postoj k Francově diktatuře. Vyjádřil zde, že pouze konstituční monarchie může být zdrojem smíru španělského lidu tak, aby mohlo být Španělsko znovu uznávané a respektované v zahraničí. Dovolával se účinného právního státu, který by garantoval všechna lidská práva člověku.³⁵ V Lausanneském manifestu de facto pronesl přesně protichůdné vize v kontrastu s Francem. Kvůli prosazování liberální monarchie představoval don Juan po celou dobu režimu opoziční sílu vůči frankismu. Navzdory tomu, že byl právoplatný dědic a měl se stát hlavou státu, se ale jeho chování neneslo v pomstychtivém duchu. Tradiční monarchisté, kteří usilovali o návrat monarchie, si do čela státu představovali právě hraběte barcelonského a silně jej podporovali. Tradiční monarchisté požadovali, aby se Juan Carlos vzdal trůnu v zájmu svého otce, který byl nespravedlivě zbaven svých práv. Don Juan zde sehrál důležitou roli tím, že svému synovi nezkřížil cestu a zřekl se svých práv. Zaujal vůči následnictví svého syna velmi pragmatický přístup, a proto přistoupil na kompromis, že se následníkem trůnu stane Juan Carlos.

---

³⁵ [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: [Http://www.fororeal.net/docshistoricos20.htm](http://www.fororeal.net/docshistoricos20.htm).

5 Po Francovi

Již v momentu jmenování Juana Carlose se mnoha lidem zdálo, že režim zůstane pořád dobře spoutaný, a že nenastanou po Francově smrti výrazné změny, když tak jen kosmetické a částečné. Juan Carlos se ocitl po generálově smrti ve velmi nelehké situaci, neboť slíbil oddanost režimu, a přitom toužil dovést Španělsko k demokracii.

Po studiích a sňatku Juanovi Carlosovi stále nebylo jasné, čím se má živit, a tak mu Franco pouze doporučil, aby se nechal od Španělů poznat a začal se seznamovat se státní správou. Nikomu nebylo jasné, jakým způsobem bude Juan Carlos vládnout, neboť Franco se ho nikdy nepokoušel seznamovat s uměním své politiky. Byl vybaven pouze vojenskými a technickými znalostmi, ale co se týče politiky, musel být od první chvíle samoukem. Franco totiž nepožadoval, aby s ním Juan Carlos spolupracoval ve státních záležitostech. Politická taktika Juana Carlose tak byla výsledkem osobních zkušeností, charakteru a talentu se nepozorovaně přiučovat. Franco nechal Juana Carlose přísahat věrnost základním hodnotám a právním předpisům režimu. Dle Francových vizí měl následník trůnu zcela zaručit kontinuitu režimu a postarat se, aby Španělsko nikdy nepodlehlo separatistickým, komunistickým nebo liberálním svodům. Záruku dobře vymodelované výchovy zaručoval Fernández-Miranda, Francem pověřená osoba, která ručila za výuku prince v tomto duchu. Juan Carlos studoval nejprve v Madridu a v San Sebastianu, poté pokračoval ve studiích na několika vojenských akademiích a na konec studoval práva a filosofii na Univerzitě Complutense. Tato trajektorie plně korespondovala s Francovým očekáváním, a tak předčasně usoudil, že Juan Carlos se plně identifikuje s režimem a s jeho zájmy. Franco tedy po léta nabýval dojmu, že budoucí král zajistí pokračování režimu, včetně zachování jeho struktur.

Do smrti Franca nebyl tedy z jeho chování patrný náznak ani konkrétní plán či náskok budoucího politického chování. Veřejnost i opozice o králi smýšlela pouze v mezích tzv. tardofranquisma³⁶, nikoli jako o nositeli výrazných změn.

---

³⁶ Termín se vztahuje pouze ke konci závěrečného období generála F. Franca

5.1 Skupiny uvnitř režimu a vývoj opozice

Smrt Franca představovala historický milník, neboť se Španělsko nacházelo na rozcestí a nově stálo před otázkou, jakým směrem se bude ubírat. Nikdo však ze současných politických aktérů nemohl jednat samostatně a sám od sebe. Ani představitelé nejkonzervativnějších frankistické linie tzv. „duros“, kteří nemohli pokračovat v diktatuře bez diktátora, ani „blandos“, ti umírněnější, nemohli reformovat autoritářský režim bez pomoci opozice, nebo aniž by najednou u všech frankistů převládla politická pasivita a nezájem. Dokonce ani proti-frankistická opozice nebyla jednotná a neměla dostatečnou sílu pro prosazení definitivního zlomu s minulým režimem a ustavení režimu nového. Společné všem třem skupinám bylo, že neměly dostatečnou podporu společnosti, organizační jednotnost a stabilitu a příležitost volně jednat za účelem prosazení svých idejí.³⁷

Jak již bylo řečeno, španělská tranzice není výsledkem sociální ani ekonomické stability a prosperity, výsledek byl pouze záležitostí aplikovaných politických strategií a racionální hry politických aktérů.

Ve chvíli, kdy bylo jasné, že režim tedy není možné udržet v zavedeném chodu, bylo třeba se opřít o alternativní síly a možnosti uvnitř režimu, včetně opozice. Režimní frakce však neměly tu moc úspěšně vyjednávat, neboť byly příliš vzdáleny od naplnění vlastních výhrůžek, a tudíž nemohlo dojít k naplnění svých strategických pozic. Tato rovnováha sil panovala i mezi režimem a opozicí, tak jako autoritářské elity nemohly vládnout jako dřív, ani opozice se nemohla jednoduše prosadit jako alternativa sama o sobě. Na základě této vyrovnané mocenské osy je možné určit, že sjednaná tranzice bude více než pravděpodobná.

Politici aktéři se rovněž, s ohledem na bolavé a citlivé rány z dob občanské války, báli znovu vyvolat násilnou konfrontaci, a tak se spíše snažili vyhnout prudké srážce a hledat cestu poklidného a pomalého dialogu. Vládnoucí skupiny pocházející z vnitřku autoritářského režimu, tedy „duros“ i „blandos“ nemohly kvůli názorové neshodě z počátku najít cestu společné kooperace, ale na základě jejich postupných vyjednávání se časem otevřely dveře i pro třetí stranu, opozici. Opozice by jednoznačně volila rupturu neboli zlom s původním režimem, myšleno nikoli jako hádku nebo spor s tzv. bunkrem, ale myšleno jako rozbití původních svazků, institucionálního zřízení. Zastáncům této vize by se líbilo ovládnout celý

---

³⁷ COLOMER, Josep Maria.: *La transición a la democracia: el modelo español*. 1998, s. 14-15

prostor procesu sami pro sebe, což nebylo vůbec možné, aniž by ovládli vojenské síly a nebo by dokázali zmobilizovat zem ke svržení režimu, což je opravdu málo pravděpodobné.

První období do prvních svobodných voleb se neslo v duchu reformy a vyjednávání mezi režimními reformisty, ale nedošlo k reálné kooperaci mezi vládními reformisty a opozičními zastánci zlomu. K jedinému vyjednávání s opozicí došlo mezi Suárezem a Santiagem Carillou ohledně legalizace PCE a potvrzení volebních pravidel pro možnost konání svobodných voleb. Až od voleb bylo jasné, že opozice nemá moc šancí jednat. Vše se otočilo v druhé povolební fázi, kdy do parlamentu zamířila většina bývalé opozice a reformátoři jim museli uvolnit své pozice. Od této chvíle začal jednat a připravovat pakty výhradně s bývalou proti-frankovou opozicí. Tato druhá etapa se již výrazně nese v duchu „ruptury“ s bývalým režimem a zavedením nové demokracie.

5.2 Počátek tranzice a její fáze

Velkým paradoxem počátku tranzice byl fakt, že instituce a osoba vybraná jako jistota pro zachování a pokračování Francova režimu, plnily nakonec rozhodující roli při odstranění původního autoritativního režimu. Počátek španělské tranzice je častým předmětem polemiky, neboť se autoři nemohou přesně shodnout na jejím začátku. Nejčastěji zaznívá, že španělský přechod započal svou první fází smrtí Franca 20. listopadu 1975, nebo o dva dny poté, když byl Juan Carlos zvolán španělským králem. Z formálního hlediska to ale nemusí být pouze Francova smrt, která by změnila absolutně platnost režimu. Změnu viditelně nastartovalo až vyjednávání a dynamika politických kroků Juana Carlose, přičemž jmenování nového předsedy vlády Adolfa Suáreze v červnu 1976 tuto dynamiku ještě zvýšilo. Čili samotné fyzické zmizení hlavního protagonisty autoritářského režimu ještě oficiálně neotevřelo dveře demokracii. O této fázi proto jiní autoři hovoří pouze jako o pretranzici, a to díky špatně organizované a doposud nekooperující opozici. Až v březnu 1976 se všechny opoziční síly spojily do tzv. Demokratické koordinace (*Coordinación Democrática*), ale ani tato politická struktura kvůli jejímu opožděnému sjednocení a špatné organizační základně nebyla schopna si prosadit své politické cíle a udržet tempo.

Jako počátek tranzice je označován 3. červen 1976, kdy byl místo Ariase Navarra, na návrh Královské rady (*Consejo del Reino*³⁸), jmenován ministerským předsedou Adolfo Suárez. Fáze trvala do 15. června 1977, kdy se konaly první svobodné volby, období je charakteristické svou krátkou dobou trvání, ale o to znatelnější vykazovalo dynamiku a politickou obnovu.³⁹

Druhé období se nachází mezi prvními volbami a 30. květnem 1980, tedy dnem, kdy v Kongresu proběhlo hlasování o důvěře Suárezově vládě, vyvolané PSOE. Toto období se neslo v konsensuálním duchu a za tuto dobu vytvořilo řadu důležitých reforem. Objevilo se zde i několik příznaků trhlin, které odkryly limity a vady nově se rodící demokracie. Třetí fáze končí 28. října 1982, kdy byla konsolidace režimu završena vítězstvím socialistů.⁴⁰

Celkový vývoj procesu demokratizace by se dal charakterizovat jako pomalá transformace od frankistického režimu k nové demokracii, která však čelila řadě překážek. Mezi hlavní problémy patřila ekonomická krize v 70. letech, teroristická aktivita a národnostní problémy. Linz se Stepanem z řady specifík deklarují, že Španělsko bylo první ze zemí, jež se pokusila o tranzici navzdory vícejazyčným a mnohonárodnostním problémům.⁴¹

Z hlediska podnětů je třeba zmínit z celé řady charakteristik tranzice i její způsob provedení, respektive iniciaci pádu starého režimu. Vyjdeme-li z kategorie Stepana, tranzice se dají rozdělit to třech kategorií. Tu první doprovází války a dobytí a dělí se na následující podkategorie: (1) vnitřní restaurace po dobytí z vnějšku, (2) vnitřní přeformulování a (3) zvnějšku monitorované nastolení. Do druhé kategorie patří: (4) re-demokratizace zahájená zevnitř autoritářských režimů. Třetí kategorii tvoří skupiny, kterým je společný opoziční tlak a síly: (5) ukončení režimu tlakem společnosti, (6) pakt politických stran, (7) organizovaná násilná revolta a (8) revoluční válka vedená marxisty.⁴²

Stepan tvrdí, že španělský případ je typickou ukázkou vedenou shora, konkrétně civilními elitami z vnitřku autoritářského režimu, neboť elity Francova režimu si uvědomily, že je v jejich nejlepší dlouhodobém zájmu odstranit autoritářské instituce a nahradit je demokratickými.

---

³⁸ Poradní orgán hlavy státu

³⁹ CACIAGLI, Mario. *Elecciones y partidos en la transición española*. 1986, s. 7-10

⁴⁰ Periodizace se velmi různí, avšak v této práci je zvolena záměrně s ohledem na důležitost jejich aktérů

⁴¹ LINZ, Juan José a STEPAN A.: Problems of Democratic Transition and Consolidation: *The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 99

⁴² STEPAN, Alfred.: Path toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations. In O'DONNELL, G, SCHMITTER, P. C., Whitehead, L., (ed.): *Transitions from authoritarian rule: comparative perspectives*. 1988, str. 64-67

Valná část autorů připisuje důležitost reformním protagonistům vedeným králem, ale řada autorů se připomíná s touto souvislostí s podceněním role politických a sociálních organizací, které rovněž působily proti frankismu s podporou demokracie. Linz také tvrdí, že bez řádného tlaku vyvolaného zdola a bez potenciální hrozby nikdy nenastane čas určený pro změnu či reformy.⁴³ Dalšími možnostmi bývá uváděn i mezinárodní tlak nebo jiné okolnosti, které dospějí do snahy nalézt jiná alternativní řešení. Různorodost vládnoucího vedení u autoritářských režimů se vysvětluje onou absencí jedné silné politické strany, sjednocené pod ucelenou ideologií, což byla další výhoda při demontáži Francova režimu. Tranzici lze tedy chápat jako soulad protichůdných dynamických jevů, jakožto reforem, jednání a paktů sjednaných shora a na druhé straně dynamiku tlaků a požadavků zdola.⁴⁴

Podrobnější analýza vedení v průběhu přechodu k demokracii si zaslouží značnou pozornost, krom zmírňující role krále, dále konstruktivní vedení lídra komunistické strany Santiaga Carrilla, představitele španělské katolické církve Kardinála Tarancóna, odvaha náčelníka štábu generála Gutiérreze Mellada, obdivuhodná schopnost parlamentního vyjednávání Fernández Mirandy. Však značná pozornost padne na inovativní vedení předsedy vlády Adolfa Suáreze, a to jak formuloval své klíčové záležitosti.

5.3 Nový král

Dva dny po smrti Franca byl Juan Carlos prohlášen španělským králem. Před parlamentem složil přísahu a věrnost frankistickým zákonům a rovněž pronesl svůj inaugurační projev.⁴⁵ Po generálově smrti se stal svorníkem všech změn, a proto byl tento projev na výsost důležitý, jasně v něm předeslal své záměry, kam hodlá Španělsko dále vést. Jak bylo řečeno, nikdo ze společnosti nečekal náhlý politický zlom, a to díky samotné postavě Juana Carlose, který byl dosud brán jako neznámý a nevyzpytatelný, ovšem v tomto projevu zásadně překvapil, neboť projevil snahy o liberalizaci režimu. Jak sám uznává, T. Fernández-Miranda měl pravdu, když mu radil, že vše bude záviset na jeho prvním projevu. Ve své první trůnní řeči proto jasně podotkl, že chce být králem všech Španělů. Tato památná řeč byla jeho vlastním a autentickým projevem, kde si byl pánem svých slov⁴⁶. Poselství krále zvedlo velké

---

⁴³ LINZ, Juan. *Del autoritarismo a la democracia*. 1986. s. 32

⁴⁴ POWELL, Charles. *El camino a la democracia en España*, 2006, s. 13

⁴⁵ PRESTON, Paul.: *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 359

⁴⁶ VILALLONGA, José Luis.: *Hovory s Juanem Carlosem, králem španělským*. 1995, s. 195

očekávání a mohlo se stát jakýmsi politickým programem, neboť jeho záměry jsou zde více než jasné. Byl sestaven, aniž by mohl být považován za urážku Francových nejbližších zastánců, ale zároveň se v jeho podtextu otevírala jasná cesta k demokracii, aniž by tohoto slova užil. Od počátku bylo tedy jasné, že tranzici povede v míru a bez prolití jediné kapky krve. Celou dobu než se stal králem, nosil tajuplnou masku, pod kterou se však skrývala neoblomná vůle a chuť po obnově španělské monarchie.⁴⁷

Juan Carlos jako svou strategii jednoznačně odmítl demokratický zlom s původním režimem, a tak místo náhlého zboření volil pomalou změnu skrze reformy a vyjednávání. Ačkoli tato zvolená metoda kombinovala i zlom i pozvolnou přeměnu režimu, je jasné že i sjednaná tranzice zahrnovala řadu rizik, přesto je odborníky považovaná za nejvíce vyhovující. Analýza ohlížející se zpět na počáteční stěžejní královy kroky dokazuje kombinaci třech jeho hlavních cílů: (1) zavést svůj osobní pohled do politiky, (2) snaha zvítězit nad elitami původního režimu, (3) naklonit si lid svými kroky a svým stylem jednání.⁴⁸

---

⁴⁷ VILALLONGA, José Luis.: *Hovory s Juanem Carlosem, králem španělským*. 1995, s. 195

⁴⁸ POWELL, Charles.: *El rey y la monarquía en la transición a la democracia en España*. 2003, s. 5-14.

6 Cesta k odstranění starého režimu / demontáž

Španělská tranzice se primárně musela vypořádat s problémy opakujícími se i v jiných státech potýkajících se s přechodem k demokracii; jak odstranit nedemokratický režim, včetně jeho institucí, a získat demokratickou legitimitu vycházející ze svobodných voleb.

Francův autoritářský režim vystavěl kompletní institucionální strukturu, avšak institucionalizace v podobě Franca měla podobu jedné oficiální strany s korporativistickým parlamentem. Reformátoři museli být proto velmi obezřetní a jejich hlavním nástrojem musely být právní reformy, jež měly umožnit demokraticky volený orgán, který by se vypořádal s řadou problémů v časovém horizontu, jako například probíhající ekonomická krize. Pouze správně fungující parlamentní monarchie by mohla vyřešit nedostatek legitimacy, se kterou se bohužel král musel od počátku potýkat.

Juan Carlos nepřevzal neomezené pravomoci po Francovi, naopak elity Francova režimu stále ovládaly Královskou radu, Národní hnutí, parlament, armádu, policii i civilní gardu.⁴⁹ V takto tvrdě nastolené linii působil mladý král z počátku jako rukojmí „oligarchie“, ale i přesto při zahájení své vlády nabyl silné pravomoci, aby svým jednáním mohl ovlivnit následující vývoj přechodu.

26. listopadu 1975 skončil mandát předsedovi parlamentu Alejandro Rodríguezovi Valcárcelovi, svou orientací falangista, který zastával významné politické funkce až do konce Francovi diktatury. Na jeho místo chtěl král jmenovat reformního politika Torcuata Fernández-Mirandu, který přispěl k jeho výchově a naprosto mu proto důvěřoval. Když se stal Juan Carlos králem, nabídl mu nejprve po Arriasovi místo předsedy vlády, ale on mu sdělil, že pro něj bude užitečnější jako předseda parlamentu.⁵⁰

Královy pravomoci sice umožňovaly jmenovat předsedu parlamentu, jeho výběr byl omezen pouze na trojici kandidátů, které navrhovala Královská rada. V čele Královské rady stál onen zatvrzelý Alejandro R. Valcárcel, a tak Juan Carlos musel začít hned vyjednávat, neboť věděl, že toto jmenování bude zcela rozhodující. Král byl ve vyjednávání s předsedou Královské rady dost nekompromisní, i když věděl, co tímto jmenováním vyvolá, pokračoval cílevědomě dál. Vyjednávání s Valcárcelem neuspělo, neboť mu Valcárcel sdělil, aby si našel jiného kandidáta. Krále to však neodradilo a rozhodl pro přímé přesvědčení a oslovení třech členů z Královské rady: Josého Antonia Giróna de Velasca, Carlose Ariase Navarru a

⁴⁹ ŽENÍŠEK, Marek.: *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. 2006, s. 103

⁵⁰ VILALLONGA, José Luis.: *Hovory s Juanem Carlosem, králem španělským*. 1995, s. 199

Manuela Lora-Tamayu. Dva z těchto členů mu přislíbili své podpoření Fernández-Mirandy.⁵¹ Na tomto obratném vyjednávání se králi vlivem své autority a za pomoci spojenců, podařilo prosadit svého kandidáta. 3. prosince byl Fernández-Miranda oficiálně jmenován předsedou Královské rady a parlamentu a králův věrný přítel se od této chvíle stal i jeho nejbližším spojencem. Fernández-Mirandy velmi dobře znal právo a osobně znal řadu politických představitelů režimu, proto králi posloužil jednak jako cenný rádce, ale rovněž jako průvodce frankistickým labyrintem.

Tento úspěch se stal klíčovým v počáteční fázi tranzice a pro další její rozvoj bylo toto jmenování zcela klíčové. Fernández-Miranda byl totiž velkým znalcem režimního zákonodárství, a proto mohl dokonale navrhnout pozvolný rozklad původního režimu, aniž došlo k porušení platnosti zákonů. Vše zamýšlel dělat zcela legální cestou a po celou dobu svého mandátu se držel své politické vize „od zákona k zákonu a skrze zákon“. Tím zamýšlel realizovat řadu reforem s cílem rychlého schválení zákona pro politickou reformu, tak aby byl proces demokratizace co nejvíce usnadněn.⁵²

6.1 Druhá Ariasova vláda

Jmenování předsedy parlamentu se shodovalo i s volbou předsedy vlády a tato situace pro Juana Carlose už byla nepatrně složitější. Arias Navaro působil ve vládě již od roku 1974 a odmítal svůj post přenechat někomu jinému, neboť cítil k Francovým hodnotám stále věrnost. Arias se postavil jednoznačně na stranu přežívání režimu ve víceméně nezměněné podobě, a ačkoli byl zastáncem mírných reformních opatření, stále byl trnem v oku pro opozici, neboť odmítal demontáž starého systému. Juan Carlos se i přesto rozhodl Ariase znovu potvrdit v jeho funkci, aby uklidnil tvrdé jádro režimu, i když věděl, že spolupráce s Ariasem Navarou nebude vůbec snadná. Král si do této vlády prosadil alespoň některé reformisty, jakými byli například Manuel Fraga, José María de Areilza, Antonio Garrigues a Alfonso Osorio.⁵³

Koncem ledna 1976 oznámil Arias svůj politický program, ve kterém předpokládal zavést dvoukomorový parlament, upravoval práva na shromáždění a povoloval politické strany, vyjma komunistických a separatistických. V této polovičaté politické reformě nad demokratickými prvky stále převažovala nehybnost starého režimu, a proto projekt narazil na

---

⁵¹ PRESTON, Paul: *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 364

⁵² [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.transicion.org/80bios/FernandezMiranda.pdf>

⁵³ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 146

tvrdý odpor.⁵⁴ Návrh navíc nereflekoval socioekonomickou situaci v zemi, a tak se začaly množit protesty, stávky a hrozila mobilizace. První měsíce roku 1976 se tak nesly ve znamení velkého zmatku. Bylo na první pohled patrné, jak se vzájemně konfrontuje politická neústupnost Ariase Navary a s flexibilním postojem T. Fernández-Mirandy a ostatních liberálních členů vlády.⁵⁵ Tato politická rozporuplnost se však začala odrážet ve společnosti, která se začala polarizovat.

Reakce společnosti se začaly stupňovat a vyhrocovat, svou nespokojenost dávali najevo stávkami a protesty. Jako odpověď vlády na tyto skutečnosti byly vládní represe, na které však opozice byla schopná rychle reagovat, což vedlo k jejímu postupnému sblížení. Arias (i když nechtěně) svými represemi nepřímo inspiroval sjednocení levicové opozice. A svou neschopností cokoli vyřešit ukázal, že představy „bunkru“ o prostém pokračování režimu, jako by ani Franco neumřel, jsou více než naivní.⁵⁶

Opozici, zejména komunistům, bylo čím dál jasnější, že musí začít kooperovat. Nedařilo se prosadit demokratický zlom, a o to větší měla strach, že pokud by se nepřizpůsobili skutečné realitě, mohli by zůstat izolovaní od politického vyjednávání a jejich strana by nemusela být zlegalizována. Juan Carlos, jehož záměrem bylo legalizovat všechny opoziční strany včetně komunistů i regionálních stran, si tuto skutečnost velmi dobře uvědomoval, a proto se snažil s opozicí sám navázat vztah a otevřeně s nimi mluvit. Ještě jako princ si uvědomoval, že pro rychlý postup k demokracii je třeba zlegalizovat všechny strany, včetně té komunistické, a tak se snažil o nich dovědět co možná nejvíce. Věděl, že nejprve potřebuje navázat styk hlavně s předsedou komunistické strany Santiagem Carrillem, ale coby princ, musel být opatrný na to, s kým se bude stýkat, a tak přemýšlel o prostředníkovi. Na jedné z oslav se seznámil s Nicolae Ceusescu, o kterém věděl, že se s Carrillem zná, a tak za ním vyslal svého důvěrníka, který s Ceusescem pohovořil o princově úmyslu a vizi. Pár měsíců před Francovou smrtí přijel rumunský ministr, aby předal od svého prezidenta vzkaz určený pro budoucího krále, v němž mu ministr sdělil, že Carrillo bude ochoten po jeho jmenování králem s Jeho Výsostí ochotně jednat. Juan Carlos tedy nyní věděl, že má připravený stůl pro klidné vyjednávání. Santiago Carillo se mezitím na jaře roku 1976

---

⁵⁴ KUNC, Jiří. *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. 2000, s. 144

⁵⁵ PRESTON, Paul: *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 373

⁵⁶ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. 1997, s. 167

pokoušel o dialog s Demokratickou konvergencí, jehož výsledkem bylo koncem března sloučení obou organizací do jedné do tzv. Demokratické konvergence (*Platajunta*).

Předseda vlády Navaro byl čím dál tím méně schopný zvládat tlaky společnosti a provádět reformy, proto bylo i králi jasné, že jeho samotná osobnost ještě více podněcuje nepokoje, a tak by bylo dobré působení Ariase ve vládě zastavit. Před svou diplomatickou cestou do Ameriky král sdělil, že je odhodlán Španělsko přeměnit v parlamentní demokracii, což znovu zopakoval ve svém projevu v americkém Kongresu, a poprvé tak explicitně vyjádřil svůj záměr veřejně. Potom, co bunkr v parlamentu zablokoval návrh vlády na reformu trestního zákoníku, která připouštěla alespoň omezenou legalizaci politických stran, se po svém návratu král rozhodl jednat důrazně.⁵⁷

Juan Carlos v červnu vyvolal vládní krizi a vyzval Ariase Navaru k odstoupení, kvůli veřejnosti jej však přesvědčil, aby oficiálně podal demisi sám, neboť tento krok by znovu mohl vzbuzovat neklid. Přimět Ariase k rezignaci, vzhledem k dosavadnímu průběhu, lze chápat, jako jedno z klíčových králových rozhodnutí, neboť pomohlo nastartovat skutečnou tranzici. Králův záměr byl tentokrát jasný: prosadit takovou osobnost, která bude plně reflektovat jeho demokratické záměry. Král s Fernánodem-Mirándou po celou dobu úzce spolupracovali. S králem pravidelně probíral následné kroky, a když nastal vhodný den, zeptal se ho, jaké jméno se má objevit na seznamu vhodných nástupců po Ariasovi Navarovi.

Král od první chvíle sympatizoval s mladým Adolfem Suárezem, už jen proto, že byl v názorovém protikladu od Navary, a navíc to byl moderní člověk, který však nechtěl vyvolávat příliš náhlé radikální změny. Fernández-Miranda stál před nelehkým úkolem a to, přesvědčit členy Královské rady, aby se na kandidátní listině objevilo vyžádané jméno Adolfa Suaréze, který byl dosud hlavním ministerským tajemníkem Národního hnutí (*Ministro Secretario General del Movimiento*). Jedním z horkých kandidátů Královské rady byl Federico Silva a Mirandovým cílem, bylo takticky přesvědčit ostatní členy, aby do volby rovněž zanesly ducha mládeže⁵⁸ a nepodpořili svým hlasováním Federica Silvu jednomyslně.⁵⁹

---

⁵⁷ KUNC, Jiří. *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. 2000, s. 145

⁵⁸ Adolfovi Suarézovi, bylo pouhých 44 let a stal se dosud nejmladším ministerským předsedou v historii

⁵⁹ PRESTON, Paul: *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 386-392

Toto jmenování všechny překvapilo, neboť všichni čekali, že když už se monarcha odhodlá k Ariasově politické likvidaci, dá přednost někomu zkušenějšímu. Uvažovalo se o Fragovi, Areilzovi nebo Mirandovi. Areilza se však ukázal jako příliš velký liberál, který se ve frankistickém systému příliš nevyznal. Fraga se svým urážejícím a nekompromisním stylem moc nehodil a Miranda dával přednost práci v zákulisí.⁶⁰ Ze strany opozice to bylo přijato s velkou mírou skepse, protože očekávali zvolení většího liberála, naopak bunkr toto jmenování z části přivítal a z části chladně přešel. Král vybral Suáreze jako nepřítisť známou osobu schválně, neboť znal systém natolik dokonale, že věřil, že jej dokáže poměrně bezbolestně demontovat.

---

⁶⁰ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. 1997, s. 175

7 Nová esence politického vedení – Adolfo Suárez

V červnu 1976 král odvolal Navaru a od 1. července se Adolfo Suárez stal novým ministerským předsedou. Skončila fáze liberalizace a začalo období demokratizace. S Fernándezem-Mirandou, jako s předsedou parlamentu, a s Adolfem Suárezem, jako s předsedou vlády, měl král už dvě klíčové osobnosti schopné vyjednávat a ochotné spolupracovat. Adolfo Suárez se stal od tohoto momentu hlavním protagonistou, který stál u všech nejvýznamnějších momentů během celého procesu. Není pochyb, že výsledkem úspěšné tranzice musí být kompromis mezi všemi rozdílnými sférami, politickými silami a územími. Tuto vyrovnávací roli hrál Suárez po celou dobu znamenitě, proto je zpětně označován jako génius kompromisu. V rámci frankistické struktury režimu zastával několik pozic. Nejprve jako pomocná ruka F. Herrera Tejadora, dále působil jako civilní guvernér v Segovii (*gobernador civil de Segovia*), v letech 1969 – 1973 byl ředitelem televize RTVE, v březnu 1975 na vyžádání krále zastával v Ariasově vládě post ministra generálního tajemníka Národního hnutí.⁶¹

Bezprostředním úkolem bylo jmenovat novou vládu. Hned prvním zklamáním se ukázalo, že reformátoři jako Manuel Fraga a José María de Areilza odmítli, i přes královy prosby, v nové vládě pokračovat. Důvodem prý byla slabá důvěra v Suárezovy schopnosti, v to, že zvládne provést další sled nutných reforem. Toto odmítnutí spolupráce se však ukázalo, zejména pro Suáreze, jako velká budoucí výhoda. Stihl tak během čtrnácti dnů, za pomoci své vlastní taktiky a vlastních způsobů vyjednávání, získat nové inovativní vedení. Vláda se tak výhradně opírala o mladý kolektiv z křesťansko-demokratického spolku Tácito (Alfonso Osorio, Marcelino Oreja, Landelino Lavilla, Leopoldo Calvo Sotela).⁶² Jelikož většina ministrů pocházela z reformního křídla původního režimu a byla mladšího charakteru, byla i o to více nakloněná změnám k modernějšímu vývoji. Tuto vládu podpořil i král na oficiální schůzi Rady ministrů.

---

⁶¹ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 160

⁶² PRESTON, Paul. *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 395-398

Od začátku měl Suárez jednoznačný cíl: demontovat systém zevnitř, v rámci jeho vlastní legislativy, kterou Suárez jako režimní kádr dokonale znal.⁶³ Stepan s Lipsetem mluví o dvou klíčových Suárezových projevech, jež měly na následující události značný vliv. První řeč se nesla v duchu nutnosti nejen liberalizovat, ale hlavně začít s demokratizací. Ve svém druhém projevu ve státní televizi zastával argument, že pouze svobodné volby ukážou, s kým je vhodné následně vyjednávat. Odmítal ústavní vakuum, které by znamenalo ještě méně legality pro dokončení rozpracovaných reforem. Stát musí nejprve změnit svou strukturu a naplnit ji novou, demokratickou.⁶⁴ V tomto projevu veřejně slíbil vyvolat do 30. června 1977 referendum o politické reformě a svobodných volbách. Toho léta se Suárezovi podařilo schválit novelu trestního zákoníku, na jejímž základě bude možné provést legalizaci všech politických stran. Další jeho iniciativou byla částečná amnestie politických vězňů. S takto vyvolaným sledem reforem měla země nastartovat svou politickou reformu v čele s autoritou, která vyvstane z volené reprezentace. Vše spočívalo ve správném načasování a ve správném vyhodnocení situace, tedy správně určit prioritu některých reforem před ostatními. Suárezova taktika vsázela na přesné načasování a rychlé a účinné tempo, díky němuž by se držel vždy o pár kroků před zatvrzelými frankisty.

7.1 Dialog s opozicí

Suárez jednoznačně sázel na zapojení všech částí Národního hnutí do projektu politické reformy, jedině tato kooperace všech „rodin“ Francova bývalého režimu by odstartovala skutečnou změnu. Až následně bylo třeba zahájit opravdový dialog s demokratickou opozicí a sloučit tyto dvě skupiny v jednu kooperující.

Během srpna Suárez inicioval několik schůzek s Felipem Gonzálezem, předsedou PSOE. Tón socialistů byl už daleko umírněnější, neboť bylo jasné, že nahrazení starého režimu za nový se nepovede skrze masové protesty ani stávkou a že tímto způsobem zlom s původním režimem nikdy nenastane. Na schůzce 10. srpna byl González ochoten uznat, že směr, kterým se Suárez vydává, znamená dostatečný zlom s režimem, zejména ústava navržená svobodně zvoleným parlamentem. Diskuzi na stejné téma předseda vlády uskutečnil i s Carillem, předsedou PCE. Suárez se snažil o navázání klidného dialogu, aniž by došlo k

---

⁶³ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. 1997, s. 94

⁶⁴ LINZ, Juan José a STEPAN A.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation: The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 91

narušení jakýchkoli planých struktur. Tím dal jasně Carillovi najevo, že bude třeba nutných ústupků a kompromisů, oboustranně akceptovaných.⁶⁵

Carillo se bál izolace, a proto výměnou za legalizaci své strany byl ochotný učinit řadu ústupků. Opozice byla nyní ochotna se podílet na procesu demokratizace, který bude veden ze samotného nitra frankistické legislativy. Postupně začala ze svých požadavků upouštět a byla svolná ke spolupráci, včetně komunistů. Bylo však jasné, že opravdový dialog s opozicí nebude možný ihned, vše nastane až po odsouhlasení zákona pro politickou reformu. Vláda nebyla dostatečně připravena, aby čelila konfrontaci s opozicí a aby reagovala na všechny požadavky.

Suaréz si pozvolným zájmem o opozici vydobyl její podporu, jediným problémem zůstávala nelegální komunistická strana. Armáda, která doposud zůstávala mimo dění, se při otázce legalizace komunistů kdykoli mohla proměnit v přímou hrozbu. Taktika krále od počátku sestavování Suarézovy vlády byla udržet si ve vládě alespoň některé vojenské ministry, ačkoli nebyli příliš reformě smýšlející, chtěl frankistům dopřát částečný pocit podílu na moci. Když došli na přetřes komunisté, hlavní úlohu ve vyjednávání sehrál král osobně, jakožto nejvyšší velitel ozbrojených sil se totiž těšil značnému respektu. Suaréz dal na královo doporučení a návrh politické reformy předal k prostudování nejprve vysokým vojenským činitelům, aby nedošlo k žádné vojenské intervenci. Král za žádných okolností nechtěl, aby armáda nabyla dojmu, že se pokouší manévrovat za jejich zády.⁶⁶ Na schůzce vrcholných vojenských představitelů byla reforma probírána a díky králově přímé asistenci jí byl udělen souhlas. Definitivní návrh předložila vláda parlamentu 10. září. Hlasování ve vládě o tomto zákonu dopadlo velice úspěšně, neboť všichni čtyři vojenští ministři tento zákon podpořili. Znovu se ukázaly mistrné schopnosti obou aktérů, vzájemná koordinace krále a předsedy vlády byla prozatím více než povedená.

---

⁶⁵ PRESTON, Paul. *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 400-403

⁶⁶ PRESTON, Paul. *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 404

7.2 Zákon pro politickou reformu

Zákonem pro politickou reformu se Suárez snažil vytvořit naprosto jiný typ legislativního orgánu, jenž umožní svobodné volby za účasti všech politických stran. Politická reforma byla také nezbytným předpokladem pro ekonomickou reformu, neboť bez politické reformy by nenastala ani ekonomická reaktivace ani stabilita. Tímto zákonem Suárez nezamýšlel vládu zavázat k pouhé politické změně či liberalizaci, ale měl ji zavazovat k reálnému přikročení procesu demokratizace v celém svém rozměru.

Od počátku to byl složitý proces, v němž bylo důležité, aby se všechny strany zbavily nakumulovaných a po léta nastřádaných obav. Výsledkem měl být oboustranný konsensus a přesvědčení, že právě toto zvolené řešení je to nejlepší možné. Strategie celé politické reformy musela zahrnovat různé taktiky a odlišné formy vyjednávání s různými názorovými protipóly. Směry a vize jednotlivých táborů byly značně odlišné a úkolem Suáreze proto bylo pojmout a sloučit různá očekávání a požadavky do této politické reformy. Reforma měla být jako odrazový můstek pro svobodné volby a pro přijetí nové ústavy, vypracované všemi a pro všechny. Politická reforma předpokládala legalizaci všech politických stran a odborů, nevyjímaje komunisty. Nutné bylo přijmout a stanovit termín prvních svobodných voleb, čímž by španělský lid znovu po letech nabyl suverenity.

V září 1976 Suárez předložil parlamentu návrh Zákona pro politickou reformu. Během dlouhého a náročného připomínkovacího procesu bylo vzneseno několik námitek a výhrad, zejména od Lidové aliance, založené Manuelem Fragou. Návrh obsahoval nesouhlas se zvoleným poměrným systémem, namísto něj usilovali o zavedení většinového volebního systému do obou komor. I přes snahy AP reformu zničit a nepodpořit ji, se návrh podařilo prosadit bez větších problémů. V parlamentu se pro přijetí zákona vyslovilo 425 poslanců, proti bylo 59, 13 poslanců se zdrželo hlasování a 34 bylo nepřítomných.⁶⁷

Před konáním referenda levice vedla aktivní kampaň, proto aby se lidé vzdali možnosti přijít volit. Báli se, že díky všeobecně vyjádřené vůli lidu, by ztratili definitivně možnost diktovat po volbách tempo demokratizace. Jejich výzvy však lid neuposlechl a referendem zákon pro politickou reformu prošel s 94 % úspěchem.

---

⁶⁷ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 170-171

Parlamentním schválením zákona pro politickou reformu 18. 11. 1976, ratifikovaného 15. 11. 1976 v národním referendu, bylo dosaženo návratu svrchovanosti španělskému lidu. Ve třech článcích zákona se ustanovilo, že ve španělském státě se demokracie opírá výhradně o svrchovanost zákonů, které jsou vyjádřením nejvyšší vůle lidu, základní lidská práva jsou neporušitelná a závazná pro všechny orgány státu, zřizuje se poslanecká sněmovna a senát. Článek obsahoval i způsob volby do obou komor a délku funkčního období. Pravomoc vydávat zákony se připisovala parlamentu, jakožto zákonodárnému sboru, s kompetencí panovníka je schvalovat a podepisovat. Poslanecké sněmovně se dále přidělovala iniciativa ústavní reformy.

Nesmírná podpora pro zákon akcelerovala proces demontáže autoritářského režimu a jeho struktur. Tento úspěch také Suárezovi umožnil vstoupit do vyjednávání a vytvářet stabilní politické prostředí. Listopadové schválení zákona v parlamentu a prosincový úspěch v referendu opozici dostatečně přesvědčilo, že král i Suárez dodrželi slovo. Na základě tohoto zákona vznikla skulina pro strany působící léta v ilegalitě či exilu, neboť od této chvíle byly zákonně uznány.

7.3 Legalizace Komunistické strany, PCE

8. září se Suárez setkal s předními vojenskými činiteli, aby je dopředu informoval o zamýšleném zákonu pro politickou reformu. Na zmíněné schůzce však tvrdil, že nehodlá legalizovat komunistickou stranu a o sedm měsíců později, k velkému údivu všech, zlegalizoval PCE.⁶⁸ Co se tedy odehrálo během těchto měsíců, které by vysvětlily Suárezovu radikální změnu názoru?

V této citlivé době bylo pro politické elity nejdůležitější, aby se společnost obrátila k minulosti jednou provždy zády a svůj záměr upnula k novým hodnotám. Pro překonání ran z občanské války bylo nutné pozměnit některé staré tradice a nahradit je novými, které by lépe korelovaly s novou začínající érou. Nová tradice měla být založena na novém vyobrazení Španělska, jakožto moderního a zcela integrovaného státu v rámci Evropského společenství.

---

⁶⁸ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 167

Kvůli obavám před komunisty padly i během reformních snah návrhy o odložení legalizace PCE až po prvních svobodných volbách. Suárezova vláda usilovala o zahrnutí všech politických stran, i včetně té komunistické. Pro zanesení demokratického prvku bylo nutné udělit možnost všem politickým stranám participovat v prvních svobodných volbách, proto se Suárez chtěl vyhnout zdoluhavým argumentům, proč a jak toho hodlá docílit. Svůj záměr navíc nastínil již z počátku procesu jasně a srozumitelně, hodlal pokračovat v demokratickém duchu se vším všudy. Jelikož se jednalo o velice kontroverzní téma, snažil se po celou dobu, zdůrazňovat své přesvědčení o oddanosti k demokracii a k jejím hodnotám.

Legalizace komunistické strany se stala nejdůležitější v pořadí ze sledu urgentních záležitostí. Každé politické uskupení začalo střídat své vlastní strategie, proto aby maximalizovaly své volební šance. Jelikož komunistická strana již byla schopná regulovat a usměrňovat své chování, Suárez předpokládal navázat konstruktivní dialog. Santiago Carrillo byl ochoten podpořit demokratické zřízení i monarchii, avšak výměnou za připuštění PCE ke svobodným volbám jako právoplatné politické strany. Postoj PSOE ohledně legalizace PCE byl relativně jednotný. Shodli se, že PCE byla mnohem lépe organizovaná, a vzhledem k činnostem anti-francově režimu, byla více aktivní. Pro socialisty tedy komunisté představovali jen nepatrné riziko, co se týče nevypočitatelné konkurence u voleb.

Armáda byla otevřeně proti legalizaci a vůči komunistům prožívala hluboký odpor. Veškeré hrůzy z dob občanské války dávala samozřejmě za vinu komunistům. Jelikož se její legalizace čím dál více jevila jako nevyhnutelné řešení, otázka byla, jak a kdy to co nejšetrněji provést. Přesvědčit armádu, aby z komunistů nemuseli mít otevřený strach, byl úkol především pro krále. Juan Carlos měl v armádě své spolehlivé zdroje a navíc zde sehrála určitou roli i králova vojenská autorita. Svou význačnou úlohu zde sehrál i Manuel Gutiérrez Mellado, což byl vojenský ministr Suárezovy vlády, který se díky Melladovi těšil při vyjednávání jeho silné podpory. Kolektivní paměť armády měla tedy dlouhou tradici, a jak již bylo zmíněno, postoj armády značně ovlivňoval i postoj celé společnosti. Počátkem roku se odehrálo pár událostí,⁶⁹ které ovlivnily veřejné mínění a napomohly tak k rozptýlení některých obav před komunisty. Mezi oběti patřili i někteří členové z CC.OO a PCE, po této sérii násilných činů měli komunisté možnost ukázat svůj odplatný postoj a pustit se tak do otevřené konfrontace. Santiago Carrillo sám veřejně přispěl k utišení situace a díky tomuto

---

⁶⁹ V Madridu došlo mezi 23. a 28. lednem k vystřelování tlaků, během kterých přišlo o život několik studentů a právníků, teroristická organizace GRAPO unesla generála Emilia Villaescusa

kroku se žádné nepokoje nekonaly a společnost zůstala u poklidného smutečního pochodu. Po celou dobu si komunistická strana zachovala klidný a vyrovnaný postoj a díky tomu byla i mezi ostatními stranami i ve společnosti považovaná za stranu, která je do budoucna ochotná dodržovat demokratická pravidla.

Královský dekret z 8. února byl výsledkem vícestranných dialogů, který měl právní cestou vyřešit legalizaci PCE, přičemž závěrečný výrok na toto téma měl učinit Tribunal Supremo. Hlavní podmínkou bylo už jen předložit stanovy strany, tak aby bylo zřejmé, že se nejedná o politickou stranu internacionálního typu. Zákon o politických asociacích toto nepřipouštěl a proto, až po odstranění tohoto nedostatku stranou PCE, bylo možné dovést legalizaci do zdárného konce. Dekret legalizující PCE byl vydán v době velikonočních prázdnin, kdy řada vojenských činitelů pobývala mimo hlavní město, což Suárezovi hrálo do karet, neboť nebyli schopni hbitě zareagovat.⁷⁰ Díky rozhodnutí Suáreze, zlegalizovat komunistickou stranu, se tak zmírnila intenzita antikomunistické propagandy a obav z komunistických ambicí.

7.4 Vznik UCD aneb cesta ke svobodným volbám

Jediná povolená a legitimní politická organizace působící během Francovy diktatury byla Národní hnutí (*Movimiento*). Toto uskupení sdružovalo několik ideových „rodin“, proto se nikdy nejednalo o ucelenou homogenní politickou stranu. S jistotou lze konstatovat, že sdružovala pouze vítěze války. Národní hnutí přestalo existovat s královským dekretem č. 3/1977, vyhlášeným 1. dubna 1977.⁷¹ PSOE a čerstvě zlegalizovaná PCE si po celou dobu své ilegality dokázaly udržet organizační strukturu a tradici, a proto nyní mohly soutěžit o hlasy voličů. Suárezova politická reforma posílila průchod politickým zástupcům opozice, a proto z kraje roku 1977 se význačnější politické skupiny sloučily pod názvem; Výbor devíti (*Comisión de los nueve*). Do konání prvních svobodných voleb toto heterogenní uskupení tlumočilo hlavní požadavky opozice. Výbor tvořili převážně liberálové (Joaquín Satrustegui), křesťansko-demokratická strana (Anton Cañella), sociálně-demokratická strana (Francisco Fernández Ordóñez), socialisté (Felipe González a Enrique Tierno Galván), komunisté

---

⁷⁰ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. 1997, s. 99

⁷¹ KUNC, Jiří. *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. 2000, s. 145

(Santiago Carrillo), galicijská opozice (Valentín Paz Andrade), katalánská opozice (Jordi Pujol), baskická opozice (Julio Jáuregui).⁷²

Volby konané v roce 1977 znamenaly doslova explozi nových politických stran, evidentně kvůli absenci politické soutěže během autoritativního režimu. V nově se rodící demokracii bylo jasné, že se strany v tolik rozdělovaném a nesourodém Španělsku rozhodnou mírnit své politické programy a takticky s nimi budou směřovat k ideologickému středu. S tímto názorem to nejdále dotáhl přímo Adolfo Suárez, který se v květnu ujal vedení koalice, která sdružovala okolo patnácti různorodých politických uskupení. Suárez jakožto nejpopulárnější politik v zemi si dokázal svou reformní činností naklonit nejen veřejnost, ale i své politické kolegy. Liberální uskupení tzv. Demokratické centrum (*Centro Democrático, CD*), vedené Areizou zahájilo dialog se Suárezem již 24. března 1977, na jehož základě vznikl oboustranně výhodný pakt a tedy nové uskupení nazvané Unie demokratického středu (*Unión de Centro Democrático, UCD*).⁷³ Suárez svým jménem poskytl chybějící prestiž a CD mu na oplátku dodala potřebnou podporu pro nadcházející volby, nabídla mu post lídra strany. UCD podle názoru Suáreze mohla plně reagovat na potřeby moderní španělské společnosti, což mělo být jakousi zárukou rozvoje pro mladou demokracii Španělska. Svaz demokratického středu plně ztělesňoval kompromisní charakter španělského demokratizačního procesu. Ve své původní podobě představovala předvolební koalici zahrnující či směřující různé ideologické tendence, jež se v roce 1978 začala přeměňovat v soubornou všelidovou (*catch-all*) stranu.⁷⁴ Svaz demokratického středu byl stranou držící si v průběhu demokratizace vedoucí postavení, tedy stranou nadvlády. Její případ je však od začátku vcelku unikátním případem, neboť své hegemonní postavení si dokázala udržet pouze dvoje volby a pár měsíců po třetích volbách zmizela definitivně ze scény.

---

⁷² POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 176

⁷³ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 187-189

⁷⁴ STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 359

7.5 Svobodné volby a povolební uspořádání

Vyhláška (*el Decreto electoral*) z 18. března 1977 uznávala všechny politické strany, určila základy volebního systému, včetně stanovení jednotných pravidel konání, které měly zajistit všem rovné podmínky.⁷⁵ Díky zrušené cenzuře měly všechny politické strany přístup do médií, a tak se ze všech stali rovnocenní političtí aktéři tranzice. První svobodné volby po čtyřiceti letech byly stanoveny na 15. Červen téhož roku. V tomto předvolebním období bylo také ratifikováno několik mezinárodních dohod o občanských a politických právech, včetně svobody sdružování a politické ochrany.

Juan Carlos i Suárez zažívali během této předvolební doby ohledně legalizace PCE neklidné období. Armáda držela v rukou stále silné zbraně, a i přes Suárezovy pokusy omezit jim přísun benzínu, aby nemohli vyjet s tanky, si oba byli vědomi jistého nebezpečí. Král měl v armádě své spolehlivé zdroje, které ho informovaly, za jakých okolností by vyjeli do ulic. Tehdy, kdyby ve volbách Lidová fronta (*Frente popular*) v Katalánsku získala více jak 15%. Armáda byla velkým stoupencem jednotného Španělska, a při jejich vítězství by hrozilo volání po nezávislosti. Král dostal nápad povolat zpátky z exilu Josepa Tarradellase, muže s velkou autoritou nejen u armády, ale i pro Katalánci. Byl to bývalý prezident Katalánské Generalitat (*La Generalidad de Catalunya*⁷⁶), s jehož návratem král mohl počítat s jeho pomocí při utišení situace v armádě. Tarredallas totiž uznal monarchii a jednotu Španělska výměnou za obnovení Generalitat. Toto strategické vyjednávání krále i Suáreze opět přispělo k oboustrannému kompromisu a k utišení situace.

Suárez volby viděl jako nejvíce potřebné při instalaci nového režimu, pro nabytí legitimacy a pro zplnomocnění nově se rodící demokracie. Zastával stále argument, že jen svobodné volby ukážou, s kým bude vhodné následně vyjednávat, a také volby nejlépe a nejrychleji stvrdí moc. Důležitou otázkou bylo, zda první volby se budou konat na celostátní nebo regionální úrovni. Autoři jako Linz a Stepan rozvíjí myšlenku, jak je dobré nejprve udělat první celostátní volby, od kterých se má dále odvozovat politická moc, protože regionální úroveň by více podnítila spory v extrémních předvolebních kampaních. Suárez se bál, že požadavek na udělení regionální autonomie by zbytečně před volbami zvyšoval napětí. Výrazné posílení nacionalistických politických skupin by vážně mohlo zkomplikovat celý

---

⁷⁵ CACIAGLI, Mario. *Elecciones y partidos en la transición española*. 1986, s. 83

⁷⁶ Vrcholný orgán exekutivy je katalánská vláda, neboli Generalitat de Catalunya - katalánsky

proces. V této souvislosti také napomohl zvolený poměrný volební systém, který v parlamentu dokáže patřičně toto regionální zastoupení minorit reflektovat.

Ve španělském případě, tak byly první volby celostátní, což značně přispělo celému vývoji. Vyhrála myšlenka, že takto konané volby jasně posílí legitimitu centrálního parlamentu, který pomůže vypracovat linii mezi politickou a občanskou společností. Navíc celostátní volby jsou výhodou při překonání problémů ve více národnostní zemi, díky tomuto zvolenému volebnímu pořadí byla krize španělské státnosti zažehnána. Pozitivní dopad mělo odložit onu decentralizaci pravomocí až po odsouhlasení ústavy.

První parlamentní volby se konaly 15 června 1977. Ve volbách zvítězil Suárezův Svaz demokratického středu, UCD, s více než 34 % odevzdaných hlasů a 166 mandátů, za ní se umístili socialisté, PSOE, s 29,3 % a 119 mandátů. Španělská komunistická strana, PCE, získala 9,3 % hlasů a 19 mandátů, Lidová aliance, AP, obdržela 8,2 % hlasů a 16 křesel. Parlamentní zastoupení získalo ještě několik menších stran včetně Demokratického paktu pro Katalánsko nebo Baskické národní strany. Svaz demokratického středu v parlamentu utvořil menšinovou vládu.⁷⁷

Politické strany, které vstoupily do parlamentu a měly tedy možnost se podílet na nové španělské demokracii, lze rozdělit na strany rekonstruované (PSOE a PCE) a konstruované (UCD a AP), přičemž většina větších a silnějších stran byly celonárodního charakteru, pouze dvě byly s regionální působností. Poprvé po dlouhé době svobodně rozhodla vůle lidu, aby se i po volbách vlády znovu ujal Suárez.

7.6 Pakty z Moncloy

Kvůli světové ekonomické krizi a absenci ekonomické struktury bylo nutné řešit souběžně s návrhem ústavy i tuto palčivou otázku. V duchu Suárezovy konsensuální politiky vznikly v říjnu 1977 tzv. Pakty z Moncloy (*Los Pactos de la Moncloa*). Staly se jedním ze základních pilířů nové demokracie, díky kterým se podařilo systém brzy stabilizovat. Na společné schůzce vlády, zástupců odborů a zaměstnavatelů v říjnu 1977 došli všichni k závěru, že je nutné zahájit důležitá sociální a ekonomická opatření kvůli probíhající hospodářské krizi, s cílem najít co nejrychlejší východisko z krize. Na Suárezovo přání byly i

---

⁷⁷ STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. 2005, s. 359

do tohoto projektu zahrnuty všechny politické strany, které po prvních svobodných volbách reprezentovaly zákonodárny sbor.

Pakty sledovaly dvě základní osy: politickou a ekonomickou. Ekonomická linie předpokládala celkovou sanaci ekonomického systému, včetně snížení inflace a nezaměstnanosti. Ekonomické reformy měly celkově zabránit dalšímu zvětšování nerovnováhy systému. Se zaváděním těchto hlubokých reforem, které řešily sociální a ekonomické podmínky, Suárez zamýšlel rovněž vyčistit ekonomický prostor od nejzávažnějších nerovností, které postihovaly španělskou společnost. Politická linie zahrnovala politické reformy s cílem modernizace systému, proto se nejvíce soustředila na fiskální reformy, práva na shromažďování a sdružování.

Politika strachu rovněž hrála důležitou roli, dohoda měla zemi rychle vytáhnout z krize, nejlépe do roku a půl, ve vzduchu totiž bylo potenciální riziko převratu, pokud by rychle žádné dohody nebylo dosaženo. Tyto pakty vytvořily základní podmínky pro schválení ústavy, neboť předpokládaly soukromé vlastnictví a tržní hospodářství. Jestliže ústava měla velký význam především v oblasti vymezení základních pravidel politické hry, tyto sociálně-ekonomické pakty pak měly svůj význam především v obnovení sociálního smíru a vymezení pravidel na španělském trhu a pracovištích. Pakty zahrnovaly tedy základní myšlenky pro konsolidaci demokracie.

Pakty z Monclou byly podepsány 25. října 1977 mezi předsedou vlády Adolfem Suárezem a zástupci hlavních politických stran: PSOE – Felipe González, UCD – Leopoldo Calvo, AP – Manuel Fraga, PSP – Enrique Tierno Galván, PCE – Santiago Carrillo, PSC – Josep María Triguera a jiných menších stran.

8 Ústava

Dosavadním vrcholem procesu demokracie byly volby, které odstartovaly demokratizační éru Španělska, zbývalo tento režim jen oficiálně ústavně stvrdit. Bezprostředním úkolem nové vlády tedy bylo vypracování nové španělské ústavy. Po několika schůzkách Suáreze s představiteli jednotlivých stran dali společně přednost konsensuálnímu způsobu nežli většinovému rozhodování o ústavě, což více odpovídalo premiérově vizi ohledně společného vypracování ústavy. Většina stran, které překročily tříprocentní uzavírací klauzuli, nezbytnou pro vstup do parlamentu, utvořila komisi (*Comisión Constitucional*), která se společně podílela na vypracování ústavy.⁷⁸

Z hlediska schválení ústavy se Španělsko projevilo jako výrazně heterogenní společnost, což se projevilo zejména ve značně autonomně-nacionálně cítících oblastech, Katalánsko a Baskicko. Historicky centralizovaná struktura Španělska měla být po volbách decentralizací změněna, a to vytvořením regionální autonomie. Jednání mezi vládou a parlamentem začalo debatami o přenesení moci ve smyslu její decentralizace na katalánské a baskické provinční zastoupení, což dle dohody bylo až jakýmsi druhořadým odrazem prvních centrálních voleb. Co se týče otázky autonomie, Baskové svého zástupce během vyjednávání neměli, neboť jediným jejich požadavkem bylo přidělení naprosté suverenity, což bylo zcela nepřijatelné pro ostatní. Baskický vzdor vůči ústavě byl patrný hned při hlasování v parlamentu, při kterém se PNV kompletně zdržela hlasování. Návrh ústavy byl nejprve předložen oběma komorám, kde návrh drtivou většinou prošel. Poslední tečkou bylo prosincové hlasování v národním referendu, kde se vyslovila jednoznačná vůle občanů pro její přijetí. Otázka autonomie vyvolávala asi nejbouřlivější debaty, do ústavy byl totiž zanesen nový termín: autonomní společenství, což u některých vyvolávalo obavy z budoucí možné federalizace země. Proto ústava obsahovala na základě několika připomínek článek 145, který v podstatě onu federalizaci autonomních částí naprosto vylučovalo. Dále článek vymezoval přesné kompetence státu a autonomních společenství. Konečným kompromisem mezi požadavkem na plné uznání národního sebeurčení pro regiony a mezi zachováním celistvosti Španělska bylo udělení tzv. preautonomního statutu historicky autonomním regionům Katalánska, Baskicka a později i Galicie.

---

⁷⁸ COLOMER, Josep Maria. *La transición a la democracia: el modelo español*. 1998, s. 118

Existovala řada sporných bodů, na které se nepodařilo nalézt jednotné stanovisko, proto některé kritické otázky byly v ústavě vynechány, jako například role ozbrojených sil nebo oddělení církve od státu. Armáda proto nadále zůstávala na té samé úrovni jako exekutiva, legislativa a soudnictví. Podřízena byla pouze králi, až v roce 1980 zákon ukládal tuto pravomoc vládě. Problematická role armády se ukázala o několik let později v souvislosti s vojenským pučem.

První článek ústavy z roku 1978, říká: "Politickou formou španělského státu je parlamentní monarchie." Ve španělské ústavní tradici tato formule byla bezprecedentní. V ústavním právu tato definice byla něco zcela nového. Předchozí monarchistické ústavy nikdy nepřekročily rámec konstituční monarchie, ve které by byly svrchovanost a legislativní funkce rozděleny mezi korunu a parlament. Naopak, od roku 1978 suverenita je v rukou lidu a legislativa v rukou parlamentu. Hlava II Ústavy (článek 56) upravuje postavení koruny: "Král je hlavou státu, je symbolem jednoty a stálosti, rozhoduje a umírňuje řádné fungování institucí. Je nejvyšším reprezentantem španělského státu v mezinárodních vztazích a vykonává funkce jemu výslovně přiděleny Ústavou a zákony." Jelikož jakékoli královo jednání musí být schváleno v referendu, král nemá prakticky žádné pravomoci, které by nemohly být zastoupeny členy Rady ministrů. Článek 62 uvádí hlavní úlohy krále: sankcionuje a vyhlašuje zákony, svolává a rozpouští parlament, vyhlašuje volby a referenda, navrhuje kandidáta na premiéra a odvolává ho, jmenuje zástupce vlády, podepisuje vyhlášky schválené v Radě ministrů, je oprávněn k udělení milosti a je vrchním velením ozbrojených sil.⁷⁹

Španělská tranzice nyní byla z právního hlediska dovršena, zbývalo ji jen konsolidovat a naučit se v této nové realitě žít. V širším historickém pohledu lze konstatovat, na základě parlamentního hlasování i výsledku referenda z 6. prosince 1978, že tato ústava je v novodobé historii Španělska ukázkou pozoruhodného konsensu napříč celým politickým spektrem. Přijetím ústavy se dovršilo odstranění posledních pozůstatků z Francova nedemokratického režimu a navíc ústava byla odrazem spolupráce všech soupeřících stran.

---

⁷⁹ BERNECKER, W. L. *Revista de estudios políticos / Instituto de Estudios Políticos: El papel político del rey Juan Carlos en la transición*. 1996, s. 113-114

9 Konsolidace španělské demokracie 1979-1982

Přijetí nové španělské ústavy a následné udělení autonomních statutů Katalánsku a Baskicku v říjnu 1979 značily konečnou fázi procesu demokratizace. Krátce po přijetí ústavy rozpustil Adolfo Suárez obě komory parlamentu a na 1. března 1979 vypsal nové parlamentní volby. Výsledek těchto voleb byl téměř identický jako výsledek z roku 1977. UCD opět vsadila na nejpopulárnější politickou osobnost v zemi, a proto se Suárez opět stal předsedou vlády. UCD získala 34,8 % hlasů, PSOE 30,4 %, PCE 10,8 % hlasů, AP nově jako Demokratická koalice (*Coalición Democrática, CD*) získala 6,05 %. Jediné co tyto volby výrazně odlišovalo od těch minulých, byla jejich profesionální příprava. Celková práce s médii a originálně promyšlené kampaně vykazovaly naprosto nový typ politické soutěže.⁸⁰

Suárezův nástup do svého třetího funkčního období se nenesl příliš v harmonickém duchu. Od počátku se vláda musela potýkat s řadou problémů. Ve společnosti rostla kriminalita i teroristické útoky a španělská ekonomika nezaznamenala tak očekávané výsledky, které měly přinést pakty z Moncloy. Společnost začala propadat deziluzi z příliš pomalých a ne moc radikálních změn, které by vrátily ekonomický boom z šedesátých let. Jelikož bilance teroristických akcí byla hrozivá, lidé jako by začali pochybovat o demokracii a začal se rozšiřovat pojem „*desencanto*“ – zklamání neboli ztráta iluzí.

Úpadek na scéně zaznamenala i UCD, která měla vždy charakteristiku nesourodé politické strany, přičemž tato různorodost se nejvíce projevila po volbách 1979. To mělo své hlavní důvody. Suárez byl od první chvíle pánem strategického vyjednávání a zastáncem konsensuálního modelu. Do podepsání ústavy to všichni akceptovali a cenili si toho, avšak vláda tento kurs po volbách opustila a Suárez v takto politicky soutěživé atmosféře neuměl moc fungovat. Straně navíc uškodilo vnitřní štěpení elit, a to ohledně otázky ideologických priorit a strategií. Proti Suárezovi se nakonec koncem roku 1980 obrátila hlavně jeho vlastní strana. Vedoucí pozice a přizpůsobování všeho osobním zájmům Suáreze dosáhly krizového bodu mezi „barony“, což byli zástupci jednotlivých frakcí uvnitř strany. Ti se cítili příliš ušlápnutí a odříznutí od moci. Dalším kritikem uvnitř strany vůči Suárezovi byli křesťané, kteří ho chtěli co nejrychleji z politiky vyšachovat a stranu si přetvořit dle svých vizí. Nejenže UCD značně propadla v následujících komunálních volbách, také Suáreze podlomilo

---

⁸⁰ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 233-237

neúspěšné jednání ohledně přidělení autonomie Andalusii 1980.⁸¹ Těchto několik faktorů přispělo k tomu, že rozpačitý Adolfo Suárez podal 27. ledna 1981 demisi. Na únorovém sjezdu strany pak došlo k odtržení funkcí předsedy strany a předsedy vlády, kterým se stal za velmi dobrodružných podmínek Leopoldo Calvo-Sotelo. Během tohoto mocenského vakua došlo 23. února k vojenskému puči, právě když televize vysílala z poslanecké sněmovny online volbu Leopolda Calva-Sotela, vtrhla do budovy poslanecké sněmovny občanská garda.⁸² Pro zvýšení pozornosti a autority několik gardistů začalo střílet po místnosti a ze zákonodárního sboru se stali rázem jejich zajatci. Byl vyhlášen stav obležení, v Madridu zároveň vojáci zaútočili na televizi a rozhlas a ve Valencii do ulic vyjely tanky.

Po těchto nešťastných událostech se naléhavou otázkou stalo zajištění kontroly armády civilními složkami. Klidný a moudrý postoj krále a některých vyšších důstojníků pomohl zachránit tuto situaci, což umožnilo zachování demokracie. Král, jakožto velitel ozbrojených sil, mohl využít jednotky rychlého nasazení, ale místo toho zvolil strategické a trpělivé vyjednávání s několika generály, které nakonec přesvědčil, aby násilí zanechali.

Opravdový důvod, proč někteří nespokojení vojáci měli zájem na likvidaci demokracie, není dodnes zcela objasněn, někteří autoři se domnívají, že se jednoduše nedokázali s novým systémem zcela identifikovat, a jelikož nálady ve společnosti nebyly zcela příznivé, armáda se domnívala, že se země ubírá špatným směrem. Lidé však neměli nejmenší zájem o návrat nedemokratického režimu, pouze se bouřili proti neúčinným změnám, které byly doprovázeny ekonomickou krizí. Strach z vojenského převratu už visel ve vzduchu delší dobu, protože se dlouho vládě nedařilo vyřešit problémy s kontrolou nad armádou ani nad terorismem. Díky rozvážnému zákroku krále, jako by rázem tento strach z dalších pučistických snah zmizel, neboť král znovu dokázal, že je pravým obhájcem demokratických hodnot. Svým jednáním si nejen zvýšil autoritu, ale tento akt ač nevědomě, přispěl k dovršení španělské tranzice.

Demokratická konsolidace je jakési završení adaptačního procesu, které dospěje do fáze svého upevnění, neboli konsolidace demokratických norem a struktur, které jsou jednak zcela legitimní a také jsou společností naprosto akceptovány. Konsolidace mladé španělské demokracie, jak již bylo řečeno, se musela vyrovnat především s následujícími oblastmi: udělení autonomních statutů, hrozba terorismu, krize armády a vnitřní problémy UCD.

---

⁸¹ CACIAGLI, Mario. *Elecciones y partidos en la transición española*. 1986, s. 245

⁸² POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 319

Vážnější a dlouhodobá krize UCD umožnila PSOE rozjet svou předvolební kampaň naplno, protože si byla vědoma, že po úpadku UCD je jedinou vhodnou politickou alternativou⁸³. Felipe González, předseda PSOE vždy působil jako velmi populární, vážený, lidu otevřený a přístupný politik. Tento pozitivní obraz lídra strany, byl navíc umocněn při srovnání s ponurým a nevýrazným vystupováním Calva Sotela. Na svém 29. kongresu v říjnu 1981 sestavili socialisté nový reformní program, který stranu výrazně oživil. PSOE byla nyní připravena vyhrát nadcházející všeobecné volby v říjnu 1982. Svůj nový směr výstižně vyjádřila ve svém sloganu: „Pro změnu“ (*Por el cambio*).

Tyto volby byly velmi důležité, neboť potvrdily, že je možná dle demokratických pravidel alternace u moci. Výsledky voleb byly všemi politickými stranami plně akceptovány a předání moci proběhlo ukázkovým způsobem bez vyvolání sebemenších nepokojů. Výsledky voleb onu rostoucí popularitu strany potvrdily, neboť získala 48,11 % hlasů, druhá skončila s 26,3 % AP a až na třetím místě skončila UCD. PSOE dokázala přesvědčit lid díky svému reformnímu programu, který nabízel rychlejší demokratický vývoj.⁸⁴

Pár měsíců po konání voleb se definitivně rozpadla UCD. Není možné určit jednoznačný důvod jejího konce, protože příčin bylo hned několik; heterogenní charakter, pramenící ze zcela různorodých ideologií, zhoršení vnitřních vztahů mezi jednotlivými stranickými špičkami, příliš časté střety a konflikty uvnitř strany. Celkový úpadek a rozpad této unikátní strany však nelze připisovat pouze jejímu vnitřnímu rozštěpení.⁸⁵ Pád nedokázali odvrátit ani Suárezovi nástupci jako Augustín Rodríguez Sahagún, ani Calvo Sotelo. Suárez vystoupil ze strany několik měsíců před říjnovými volbami v roce 1982 a založil si novou stranu, Demokratický a sociální střed (*Centro democrático social, CDS*).

Ne vždy panuje široký konsensus o dovršení španělské konsolidace, všeobecně je však nejvíce uznávaný rok 1982, tedy vítězství socialistů ve volbách. Důležitou součástí konsolidace systému je názor veřejnosti, která by se měla plně identifikovat s konsolidací. I přes některé dramatické události, terorismus nebo ekonomickou krizi, veřejný názor byl většinou demokratický a absolutně byla odmítnuta militantní vláda.

---

⁸³ PRESTON, Paul. *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. 2003, s. 541

⁸⁴ POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 2002, s. 321-329

⁸⁵ CACIAGLI, Mario. *Elecciones y partidos en la transición española*. 1986, s. 267

10 Závěr

Španělský přechod k demokracii a jeho konečný demokratický výsledek nebyl dopředu odhadnutelný. Mým záměrem bylo prokázat, že tohoto výsledku se podařilo dosáhnout díky schopnostem a účinné koordinační činnosti několika politických aktérů. Myslím, že jsem dostatečně zmínila všechny historické okolnosti a důležité momenty, jež vytvářely celkovou atmosféru přechodu. Cílem práce však bylo zhodnotit vliv krále, a jak jeho jednotlivá rozhodnutí pomohla tento proces od počátku formulovat.

První kapitola se věnovala teoretickému úvodu a představení několika konceptů, věnujících se problematice přechodů k demokracii. V následné části jsem popsala obecné znaky nedemokratického autoritářského režimu Franciska Franca a jeho historický vývoj, včetně vývoje opozice. Další kapitola se věnovala událostem, které nastaly bezprostředně po smrti tohoto vůdce, tedy svolání Juana Carlose španělským králem a jmenování Adolfa Suáreze ministerským předsedou. Během několika dalších kapitol jsem detailně popsala demontáž starého režimu a pozvolnou cestu k demokracii. Mezi nejdůležitější institucionální změny, které se Suárezovi v tomto období podařily zrealizovat, byl zákon pro politickou reformu, legalizace komunistické strany, pakty z Moncoly, vytvoření nové španělské ústavy a udělení autonomních statutů Katalánsku a Baskicku.

V tomto ohledu musím zcela vyvrátit fakt, že demokracie byla předem očekávaným cílem. Nebyly to příznivé strukturální a ekonomické faktory, které pomohly spustit tranzici a dovést ji do úspěšného konce. Robustnost ekonomiky z šedesátých let sice pozitivně přispěla, ale šlo pouze o nepřímé propojení mezi ekonomickým vývojem a začátkem tranzice. Můžeme konstatovat, že Španělsko spustilo tranzici v obecně podpůrných či nápomocných podmínkách ve většině sfér, ovšem kromě té politické. Je třeba uznat a podtrhnout nepostradatelné schopnosti stranických vůdců a krále, bez kterých by se tranzici nikdy nepodařilo dovést do úspěšně fungující demokracie. Během celého procesu se odehrávala řada složitých jednání, jejichž cílem bylo nalézt vícestranné kompromisní řešení. Hlavní zájem na demokracii měl již od počátku Juan Carlos, kterému se přezdívalo „*el motor del cambio*“.

V závěru bych shrnula hlavní rysy španělské cesty k demokracii a zdůraznila několik konkrétních kroků, které výrazně podpořily proces demokratizace a pro celý úspěch se staly zcela klíčové. Nejprve šlo o jmenování Fernándeze-Mirandy do funkce předsedy parlamentu. Králi se zde přes složitá vyjednávání podařilo prosadit svého věrného přítele, který se ve své funkci velmi osvědčil. Působení Fernándeze-Mirandy zásadně ovlivnilo počáteční fázi tranzice, neboť svou znamenitou orientací ve složitých strukturách bývalého režimu poskytl králi potřebné informace a rady. Dalším strategickým tahem krále bylo potvrzení Ariase Navary v jeho funkci předsedy vlády, neboť král nechtěl vyvolávat radikální změny a chtěl uklidnit tvrdé jádro režimu, což se mu podařilo. Král zde využil své intuice, kdy se mu přesně podařilo načasovat tato jednotlivá rozhodnutí, přičemž nejdůležitější bylo včas přimět Ariase k jeho rezignaci. V tomto ohledu a vzhledem k dosavadnímu průběhu lze chápat tento tah jako jeden z klíčových, neboť pomohl nastartovat skutečnou tranzici. Králi se znovu podařilo skrz spleťtá jednání prosadit svou osobnost Adolfa Suáreze, která se dle jeho očekávání měla zasadit o definitivní demontáž bývalého režimu. Tímto jmenováním definitivně skončila fáze pre-tranzice neboli liberalizace režimu a začal skutečný proces demokratizace. Chvílemi se králova pozice nacházela v doslova ambivalentní situaci. Hlava státu se totiž nacházela v konfliktu mezi politickou neutralitou tzv. pozorovatele a mezi nutností aktivně zasahovat v určitých situacích, které si jeho přímou intervencí žádaly.

Adolfo Suárez se svou neoblomnou touhou dostat svého přesvědčení si za krátkou dobu naklonil nejen své kolegy ale celou španělskou společnost. Díky svým schopnostem strategicky vyjednávat se stal rázem jedním z hlavních protagonistů procesu, neboť se mu podařilo vytvořit atmosféru konsensu, během které byly přijaty zcela klíčové dokumenty, ztělesňující demokratizační snahy. Historici a politologové obecně španělskou závěrečnou fázi demokratického přechodu považují za ukončenou ve chvíli, kdy bylo dosaženo dohody ohledně procedurálních postupů při zvolení nové vlády. Tato vláda musí vzejít z veřejných a svobodných voleb a musí mít potřebnou legitimitu. Složky státní moci musí být striktně odděleny a nesmí navzájem sdílet moc. Linz se Stepanem například za konečnou fázi označili až moment, kdy byla zcela vyřešena otázka autonomie, tedy když v baskickém a katalánském referendu v říjnu 1979 bylo rozhodnuto o regionální autonomii.⁸⁶ Tímto tvrzením se

---

⁸⁶ LINZ, Juan José a STEPAN A. Problems of Democratic Transition and Consolidation: *The paradigmatic case of reforma pactada – ruptura pactada: Spain*. 1996, s. 96

samozřejmě mohou lišit od zbytku autorů, jež považují za konec tranzice například listopad 1977, kdy byla ustavena nová vláda, nebo rok 1978, kdy byla schválena ústava.

Adolfo Suárez má bezesporu značnou zásluhu na celkovém pokojném procesu, neboť se mu podařilo všechny náležité demokratické prvky instalovat do nového demokratického systému. Pozice krále Juana Carlose byla zcela klíčová zejména v jednáních s opozicí a s armádou, kde se mu na základě uplatnění své autority podařilo dosáhnout úspěchu.

Závěrem této práce je třeba konstatovat, že vliv politických aktérů sehrál zcela zásadní roli během procesu. Dobře zvolené strategie, přirozená autorita a inteligence krále, čestný charakter předsedy vlády Suáreze, vyjednávací schopnosti Fernández-Mirandy a všeobecná spolupráce mezi politickými elitami jednoznačně přispěly ke konsolidaci demokracie ve Španělsku. Pomalý sled reforem byl záměrně zvolený, neboť rychlejší tempo by mohlo ohrozit celkový proces a nedostatečně prozkoumaná politická situace a narychlo provedené reformy by nemusely mít kýžený efekt.

J. Colomer ve své analýze o přechodech k demokracii, která se věnuje přímo španělskému modelu, označil několik stěžejních bodů, které formulovaly španělskou tranzici: (1) rovnováha politických sil, (2) temná vzpomínka na občanskou válku, (3) rozštěpenost vládních špiček – duros / blandos, (4) vyjednávání zamýšlená s ohledem na budoucnost, s dostatečným předstihem, (5) politicko-ideologický pluralismus, zahrnující všechny různé skupiny uvnitř systému s odlišnými prioritami, (6) reforma pactada – sjednaná reforma, (7) ruptura pactada – sjednaný zlom, (8) národní smír.⁸⁷ Těchto pár výstižných bodů jsem vybrala záměrně, neboť se domnívám, že celkem přesně shrnují a charakterizují celkový model španělské tranzice.

Hypotézu, kterou jsem uvedla v počátcích práce, mi měla ověřit, zda celkový úspěch španělské tranzice závisel převážně na roli jednotlivých politických aktérů: „*Politické kroky krále Juana Carlose a Adolfa Suáreze se staly jedním ze zásadních prvků procesu demokratizace režimu. Tím tak napomohly pokojnému a úspěšnému završení jeho proměny.*“

Pečlivým rozborem královy a Suárezovy role od počátku procesu až k finálnímu završení, tedy konsolidaci systému, jsem získala dostačující poznatky k tomu, abych tuto hypotézu potvrdila.

---

⁸⁷ COLOMER, Josep Maria. *La transición a la democracia: el modelo español*. 1998, s. 176-177

11 Zdroje

11.1 Základní prameny

- biografie F. Mirandy, fundación TRANSICIÓN española, fond zřízený v roce 2007, <http://www.transicion.org/80bios/FernandezMiranda.pdf>
(20. 3. 2013)
- Juan Carlos, 1976, *Palabras de Su Majestad el Rey en el Ayuntamiento de Barcelona*, královská řeč dostupná na: www.casareal.es/noticias/news/1195-ides-idweb.html
(27. 3. 2013)
- Juan Carlos, 1981, *Palabras de Su Majestad el Rey al pueblo español*, královská řeč dostupná na: www.casareal.es/noticias/news/2583-ides-idweb.html
(1. 4. 2013)
- Juan de Borbón, 1945, *Manifiesto de Lausanne*, dostupný na: <http://www.fororeal.net/docshistoricos20.htm>
(15. 3. 2013)
- *La Constitución Española de 1978*. Text ústavy z roku 1978, dostupný na: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.html
(24. 3. 2013)
- *Ley para la reforma política*. Zákon pro politickou reformu, dostupný na: <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12615090846707162987435/p000001.htm>
(12. 3. 2013)
- Suárez, Adolfo, Consideraciones sobre la transición española http://www.cuentayrazon.org/revista/pdf/041/Num041_002.pdf
(28. 3. 2013)

11.2 Literatura – knižní zdroje

- ABELLA, Carlos: *Adolfo Suárez. El hombre clave de la transición*. Madrid, España Fórum 2006
- ANDRÉ-BAZZANA, Bénédicte: *Mitos y mentiras de la transición*. Madrid, El Viejo Topo 2006
- CACIAGLI, Mario. *Elecciones y partidos en la transición española*. 1a ed. Madrid: Siglo Veintiuno de España, 1986
- COLOMER, Josep Maria: *La transición a la democracia: el modelo español*. Barcelona, Editorial Anagrama, 1998
- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii*. Praha, SLON 1994
- HUNTINGTON, Samuel P. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. 1. vyd. Překlad Tomáš Suchomel. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2008
- CHALUPA, Jiří: *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc, Votobia, 1997
- KARL, Terry Lynn a Philippe C . SCHMITTER. *Revista Internacional de Ciencias Sociales / La hora de la democracia: Modos de transición en América latina, Europa del Sur y Europa del Este*. Centre Unesco de Catalunya, 1991
- KUNC, Jiří. *Stranické systémy v re/konstrukci: Belgie, Itálie, Španělsko, Československo, Česká republika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 2000

- LIPSET, Seymour Martin. *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York, 1963
- LINZ, Juan a Alfred STEPAN. *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996
- LINZ, Juan. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2000
- PAYNE, Stanley G. a Trad. de Carlos CARANCI. *El perfil de la historia*. 8. ed. Madrid: Espasa Calpe, 1992
- POWELL, Charles. *España en democracia, 1975-2000*. 1a. ed. en bolsillo. Barcelona: Debolsillo, 2002
- PRESTON, Paul a Traducción de Eva Rodríguez Halffter y Gabriel VÁZQUEZ. *Juan Carlos: el rey de un pueblo*. Barcelona: Círculo de Lectores, 2003
- ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, Portál 2000
- SHARE, Donald a Scott MAINWARING. *Revista de estudios políticos / Instituto de Estudios Políticos: Transiciones via transaccion: La democrazizacion en Brazil y en España*. N. 49. Madrid, 1986
- SNYDER, Gerardo L. Munck and Richard. *Passion, craft, and method in comparative politics: Political Regimes and the ques for knowledge*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2007

- STEPAN, A. *Path toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations*. In O'Donnell, G. – Schmitter, P. C. – Whitehead (ed.): *Transitions from Authoritarian Rule: Comparative Perspectives*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1991
- STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005
- VILALLONGA, José Luis. *Hovory s Juanem Carlosem, králem španělským*. Vyd. 1. Překlad Věra Heroldová-Šťovíčková. Praha: Český spisovatel, 1995
- ŽENÍŠEK, Marek. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006

11.3 Články z odborné literatury a časopisů

- BERNECKER, WALTHER L. *Revista de estudios políticos / Instituto de Estudios Políticos: El papel político del rey Juan Carlos en la transición*. Núm. 92, Abril-Junio 1996
- COLOMER, M. Josep. *Teorías de la transición*. Revista de estudios políticos (Nueva época), Núm. 86, Madrid, 1994
- Linz, Juan. *Transiciones a la democracia, Reis: Revista española de investigaciones sociológicas*, No. 51, 1990
- YSÀS, Pere. *El régimen franquista frente a la oposición*. Madrid: CEU, 2007
- POWELL, Charles. *El camino a la democracia en España*. Madrid: CEU, 2006